

Iida Kantola

Sukupuolen vaikutus dokumentaristina työskentelyyn

Sangeetan malli – naisdokumentaristina Nepalissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi AMK

Elokuva ja televisio

Opinnäytetyö

17.4.2014

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Iida Kantola Sukupuolen vaikutus dokumentaristina työskentelyyn Sangeetan malli – naisdokumentaristina Nepalissa 37 sivua + 2 liitettä 17.4.2014
Tutkinto	Medianomi AMK
Koulutusohjelma	Elokuva ja televisio
Suuntautumisvaihtoehto	Televisio- ja radiotyö
Ohjaaja	Lehtori Teija Voudinmäki
<p>Tässä opinnäytteessä tutkitaan miten sukupuoli vaikuttaa naisdokumentaristina työskentelyyn kun työ tapahtuu maassa, jossa sukupuolten tasa-arvoisuus ei toteudu siten, kun me Suomessa olemme tottuneet. Työssä vertaillaan kahden suomalaisen naisdokumentaristin ja yhden nepalilaisen media-alan naistyöntekijän kokemuksia omiin kokemuksiini patriarkalisessa kulttuurissa työskentelystä. Omat kokemukseni perustuvat Nepalissa ohjaamani Sangeetan malli –lyhytdokumentin tuotantoprosessiin.</p> <p>Opinnäytteen alussa selvitetään naisen asemaa media-alan luovissa työtehtävissä maailmanlaajuisesti ja avataan käsitteet naisdokumentaristi ja patriarkaalinen kulttuuri. Työn toinen kappale käsittelee Nepalia maana ja naisen asemaa maassa niin paikallisen kuin länsimaisenkin naisen näkökulmasta. Lisäksi luvussa esitellään It Will Be Fine –hanke, jonka osana lyhytdokumenttini on tuotettu. Työn neljäs luku käsittää Sangeetan malli –lyhytdokumentin tuotantoprosessin kuvauksen ja pohdintaa siitä miten vieras ja vahvasti patriarkaalinen kulttuuri vaikuttaa dokumentin syntyyn ja itse lopputuotokseen.</p> <p>Tätä opinnäytettä varten tehdyt teemahaastattelut puretaan luvussa viisi. Luvussa reflektoidaan suomalaisten naisdokumentaristien kokemuksia miesvaltaisessa kulttuurissa työskentelystä omiin kokemuksiini Nepalissa maaliskuussa 2013. Luvussa esitellään haasteita, joita naisdokumentaristi kohtaa vieraassa kulttuurissa työskennellessään, pohditaan sukupuolen merkitystä media-alan työssä patriarkalisessa kulttuurissa ja kehitysmaassa, selvitetään kuinka suhtautuminen länsimaiseen ja paikalliseen naiseen eroaa ja mitä hyötyä naiseudesta dokumentaristin työssä patriarkalisessa kehitysmaassa voi olla. Naisdokumentaristille voi aueta moni sellainen ovi, joka ei miehelle avautuisi ikinä, ja dokumentin käsitellessä naisia ja heidän elämäänsä on naisdokumentaristin sukupuoli valtava etu.</p> <p>Opinnäytetyö valottaa millaista on työskennellä naisdokumentaristina vahvasti miesvaltaisessa työympäristössä ja kehitysmaassa, ja miten sukupuoli ja haastava työympäristö saattavat konkreettisesti vaikuttaa työhön dokumentaristina. Lisäksi työssä kerrotaan millaisia haasteita patriarkalisessa kulttuurissa elävä paikallinen media-alan naistyöntekijä voi kohdata.</p>	
Avainsanat	Lyhytdokumentti, naisdokumentaristi, kehitysmaa

Author(s) Title Number of Pages Date	lida Kantola The Impact of Documentarist's Gender Sangeeta's model – A Female Documentarist in Nepal 37 pages + 2 appendices 17 April 2014
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Film and Television
Specialisation option	Television and Radio Production
Instructor	Lecturer Teija Voudinmäki
<p>This thesis examines how gender impacts the work of a female documentarist, when the work is executed in a country where the equality of genders is not recognized in such a way as we in Finland have come to expect. The thesis compares the experiences of two Finnish female documentarists and one Nepalese female media worker to my own perceptions about working in a patriarchal culture. My experiences are based on the production of Sangeeta's model short documentary, which I directed in Nepal.</p> <p>The beginning of the thesis explains globally the status of females working in creative positions in the media industry. The terms female documentarist and patriarchal culture are also defined. The second chapter examines Nepal as a country and the position of women there from local and western perspectives. The chapter also describes the project <i>It Will Be Fine</i>. My short documentary was produced as a part of the project. The fourth chapter of the thesis describes the production process of the documentary Sangeeta's model. It also speculates how a foreign culture affects the origin of a documentary and later on the final result.</p> <p>The interviews for the thesis are discussed in chapter five. The chapter reflects the Finnish female documentarists' experiences of working in a patriarchal culture with respect to my own experiences in Nepal in March 2013. The chapter presents the challenges a female documentarist faces in a foreign culture while working and discusses the importance of sex in the media industry in patriarchal cultures and developing countries. It also examines how attitudes towards western and local women differ and what kind of benefits femininity may offer while working in a patriarchal developing country. Many doors that remain closed to men may open to female documentarist. When the documentary deals with women and their lives and problems, femininity is a huge advantage.</p> <p>This thesis sheds light on what it is like to work as a female documentarist in a strongly male-oriented environment and in a developing country. It clarifies how the gender and challenging work environment may affect to the work of a documentarist. The thesis also describes what kind of challenges may a local woman living and working in the media of a very patriarchal country encounter.</p>	
Keywords	Short documentary, female documentarist, developing country

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Nainen luovassa mediatyössä	2
2.1	Nainen luovassa mediatyössä Suomessa ja muualla	2
2.2	Naisdokumentaristi	4
2.3	Patriarkaalin kulttuuri naisten työn raamina	5
3	Nepal – maan tilanne ja naisen asema	6
3.1	Nepal pähkinäkuoressa	6
3.2	Naisen asema Nepalissa	9
3.3	Ulkomaalaisena naisdokumentaristina Nepalissa	10
3.4	It Will Be FINE -hanke Nepalissa	11
4	Sangeetan malli dokumentin tuotantoprosessi	12
4.1	Ideointi ja suunnittelu	13
4.2	Käsikirjoitus ja kuvauksiin valmistautuminen	15
4.3	Kuvauspäivät	15
4.3.1	Ensimmäinen kuvauspäivä	16
4.3.2	Toinen kuvauspäivä	18
4.4	Leikkaus	20
4.5	Haasteet dokumentin tuotannossa	22
4.6	Valmis dokumentti – miksi siitä tuli tällainen?	23
5	Naisdokumentaristien kokemuksia	23
5.1	Haastateltavat	24
5.2	Naisdokumentaristina vieraassa kulttuurissa työskentelyn haasteet	25
5.3	Naisdokumentaristin työhön vaikuttavat asiat	27
5.4	Länsimainen nainen vs. paikallinen nainen	28
5.5	Oma asenne ja käytös ratkaisevat	30
5.6	Sukupuolen hyödyt ja haitat	31
5.7	Nainen dokumentin päähenkilönä	32
5.8	Kehitysmaassa työskentelevän muistilista	33
6	Pohdinta	34

Liitteet

Liite 1. Sangeetan malli –lyhytdokumentti

Liite 2. Teemahaastattelun kysymysrunko

1 Johdanto

Dokumenttielokuva ja sen ohjaaminen ja tekeminen on kiehtonut minua aina opintojeni alkumetreiltä asti. Toisena opiskeluvuoteni sain kokeilla lyhytdokumentin tekoa toimimalla dokumenttielokuvan käsikirjoittajana, ohjaajana, kuvaajana, äänittäjänä sekä leikkaajana yhdessä työparini kanssa osana oppilaitoksen dokumenttiprojektin opetusjaksoa. Lyhytdokumentin tekoprosessi osoittautui mieleiseksi, mutta myös haastavaksi. Päädyimme yhdessä naispuolisen opiskelutyöparini kanssa aiheeseen, jossa soluttauduimme miesten maailmaan. Teimme dokumentin *Nollaus* (2012), joka seurasi viikonlopun ajan nuoren miehen ja hänen ystäviensä railakasta illanviettoa Helsingin yöelämässä. Dokumentin kuvaaminen osoittautui haastavaksi, mutta myös opettavaiseksi ja kiehtovaksi kokemukseksi. Dokumentin valmistuttua nousi ensimmäistä kertaa mieleeni kysymys siitä, millaista on olla naisdokumentaristi miesvoittoisessa työympäristössä.

Myöhemmin opinnoissani sain mahdollisuuden osallistua Suomen ulkoasiainministeriön ja Metropolia Ammattikorkeakoulun rahoittamaan hankkeeseen *FINE - It Will Be Fine*. Yhteistyökumppaneina hankkeessa olivat Yleisradio sekä nepalilainen elokuvakoulu Oscar International College. Hankkeen tavoitteena oli tukea ja kehittää nepalilaisien naisten ja tyttöjen asemaa kulttuurisin keinoin. Näitä keinoja olivat mm. lyhytdokumentit, jotka toteutettiin yhteistyössä Metropolian ja Oscar Collegen opiskelijoiden kanssa. Dokumenttien synopsikset olivat suomalaisten opiskelijoiden, ja me myös ohjasimme niihin perustuvat dokumentit. Metropoliasta matkalle valittiin lisäksi viisi muuta opiskelijaa. Ohjatessani Nepalissa dokumenttia *Sangeetan malli* (2013) törmäsin jälleen samaan teemaan, yksin naisena miesten keskellä olemiseen. Nyt erityishaasteena oli vielä vieras kulttuuri ja vaativa työympäristö.

Tässä opinnäytteessä tutkin sitä, miten sukupuoli vaikuttaa dokumentaristina työskentelyyn kun työ tehdään maassa ja kulttuurissa, jossa sukupuolten tasa-arvoisuus ei toteudu lainsäädännöllisesti tai kulttuurisesti siten kuin me Suomessa olemme tottuneet. Miten naisdokumentaristi saa auktoriteettisen aseman ohjaajana, ja miten hän saa äänensä kuuluviin? Millaisissa tilanteissa sukupuolella on selvästi merkitystä? Pitääkö asiat tehdä ”maassa maan tavalla”? Miten ujon paikallisen naisen saa avautumaan kameralle, ja miten miespuolinen kuvausryhmä vaikuttaa tähän? Vaihtelevatko kokemukset riippuen dokumentaristin iästä? Tarkastelen opinnäytetyössä naisdokumentaristina oloa ja toimimista ja sitä, miten sukupuolen merkitys näkyy konkreettisesti

dokumenttia tehdessä. Vertailen eri naisdokumentaristien kokemuksia ja reflektoin niitä omiin kokemuksiini FINE-hankkeessa.

Rajaan vertailun niihin suomalaisiin dokumentaristeihin, jotka ovat työskennelleet joko Nepalissa tai muissa Aasian maissa, ja pyrin saamaan heiltä mahdollisimman autenttisia kokemuksia työskentelystään näissä maissa. Tutkimukseni on kvalitatiivinen, ja tutkimusmenetelmänäni käytän teemahaastattelua. Valitsen haastateltaviksi kaksi patriarkaalisissa kulttuureissa työskennellyttä suomalaista naisdokumentaristia. Esitän molemmille dokumentaristeille samat etukäteen laaditut kysymykset. Lisäksi tutkin omia havaintojani Nepalista ajalta 16.3–25.3.2013.

Haastattelen työtäni varten myös yhtä nepalilaista media-alalla työskentelevää naista ja pyrin tuomaan hänen kauttaan ilmi myös paikallisen naisen näkökulman aiheeseen länsimaisen näkökulman lisäksi. Hyödynnän työssäni lähteenä Nepalin matkan aikana kokoamaani oppimispäiväkirjaa ja siihen kirjaamiani merkintöjä ja kokemuksia. Etsin tietoa myös erilaisesta kirjallisuudesta ja internetlähteistä. Kartoitan työssäni Nepalia maana, naisdokumentaristia ja patriarkaalista kulttuuria käsitteinä, selvitän media-alan naistyöntekijöiden asemaa maailmanlaajuisesti sekä kuvaan lyhytdokumentti *Sangeetan mallin* tuotantoprosessin. Lopuksi pohdin teemahaastatteluissa esille tulleita naisuuden aiheuttamia hankaluuksia sekä sukupuolen mukanaan tuomia hyötyjä naisdokumentaristin työssä kehitysmaassa ja miesvaltaisessa kulttuurissa.

2 Nainen luovassa mediatyössä

Tässä luvussa selvitän luovassa mediatyössä työskentelevien naisten asemaa Suomessa, länsimaissa sekä tietyissä Aasian maissa, jotka määritellään yleisesti kehitysmaiksi. Luovalla mediatyöllä tarkoitan tässä opinnäytteessä esimerkiksi ohjaaja, käsikirjoittajan sekä leikkaajan töitä; media-alan työtä, jossa työntekijä on osana luomassa jotakin. Lisäksi määrittelen käsitteet naisdokumentaristi sekä patriarkaalinen kulttuuri.

2.1 Nainen luovassa mediatyössä Suomessa ja muualla

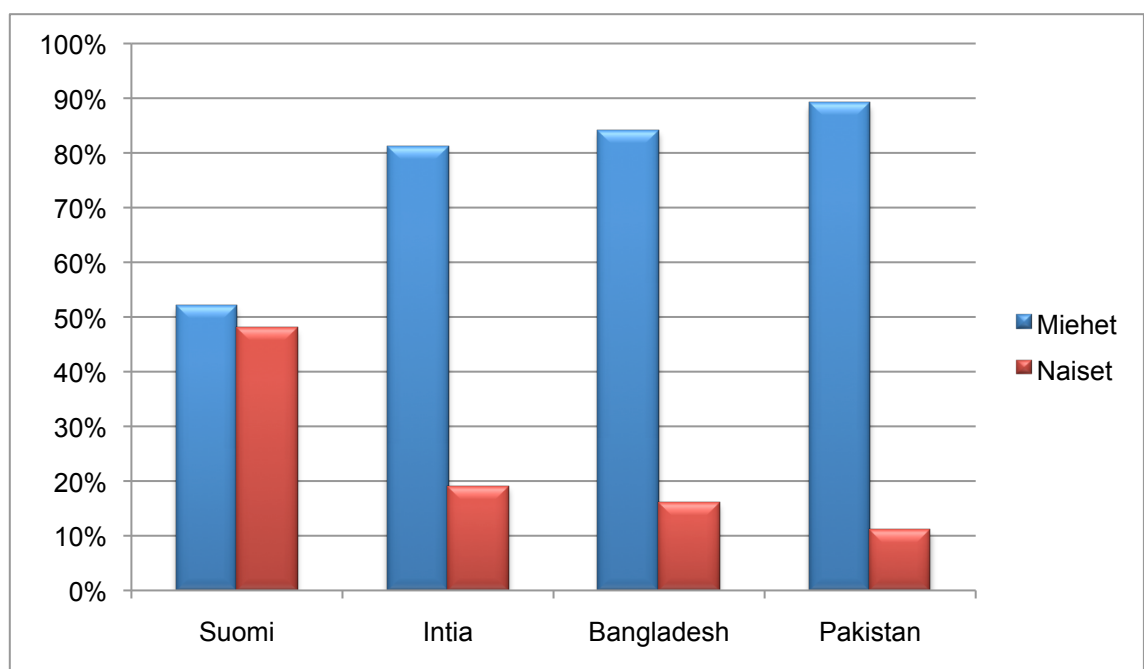
Länsimaissa luovassa mediatyössä työskentelevien naisten osuus on huomattavasti miehiä pienempi. Suurin osa esimerkiksi käsikirjoittajista, ohjaajista ja kuvaajista on

miehiä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa vuosina 2001–2002 parhaaseen katseluaikaan lähetetyistä draama- ja komediasarjoista yli 80 prosenttia oli miesten käsikirjoittamia, ja vain 23 prosenttia kaikista luovista alan työntekijöistä oli naisia. (Byerly & Ross 2006, 78.) American Society of News Editorsin (ASNE) toteuttaman tutkimuksen mukaan vuonna 2013 journalistisessa uutistyydessä Yhdysvalloissa työskennelleistä peräti 63,7 prosenttia oli miehiä (ASNE 2013). Vastaavasti vain noin kolmasosa verkkojulkaisujen artikkeleista oli vuonna 2012 naisten kirjoittamia (Shapiro 2012).

Suomessa naisten osuus media-alan työntekijöistä on paitsi maailmanlaajuisesti, myös länsimaisittain erittäin korkea. International Women's Media Foundationin (IWMF) vuonna 2013 toteuttamassa tutkimuksessa vertailtiin naisten asemaa 59 maan mediassa. Tutkimus kartoitti sukupuolijakaumaa, naisten päätösvaltaa ja palkkatasoa eri media-alan työtehtävissä. Tutkimuksen mukaan Suomessa sukupuolijakauma media-alan työssä on erittäin tasainen. Lähestulkoon tasan puolet media-alan työntekijöistä on miehiä ja puolet naisia. Tuotannollisessa ja luovassa mediatyössä naisia oli 48,6 prosenttia. Vähiten naisia oli johtavissa asemissa sekä teknisissä töissä, molemmissa hieman yli tai vajaa kolmasosa. (IWMF 2013.)

Monissa kehitysmaissa naisia työskentelee median parissa vielä huomattavasti länsimaita, ja etenkin Suomea vähemmän. Nainen teknisessä tai luovassa mediatyössä voi olla uusi ja outo asia. IWMF:n tutkimuksessa Aasian kehittyvistä maista mukana olivat Bangladesh ja Intia. Bangladeshissa naisten asema on pitkälti samankaltainen kuin Nepalissa. Bangladeshissa perustuslaki tosin takaa sukupuolten tasa-arvoisuuden toisin kuin Nepalissa. Todellisuudessa molemmissa maissa naisen tilanteeseen vaikuttaa kuitenkin paljon perhe, yhteiskuntaluokka sekä uskonto. Tasa-arvo eri elämän osa-alueilla toteutuu vain harvoin. Bangladeshissa tutkimukseen osallistui 4000 mediatyöntekijää, joista 15,8 prosenttia oli naisia (Ks. Kuvio 1). Tuotannon ja luovan työn parissa työskentelevistä vain noin kymmenesosa oli naisia ja teknisessä työssä työskentelevistä vain 6,8 prosenttia oli naisia. Suomessa vastaava luku on noin 28 prosenttia. Intiassa naisia media-alan työssä on hieman Bangladeshia enemmän, 18,5 prosenttia, mutta tuotannollisessa ja luovassa työssä naisia oli vielä Bangladeshiakin vähemmän, vain 4,7 prosenttia. Intia ja Afganistanin välissä sijaitsevassa vahvasti islaminuskoisessa Pakistanissa naisia on media-alan työntekijöistä vielä naapurimaata Intiaa sekä Bangladeshiakin vähemmän, vain n. 11,3 prosenttia. (IWMF 2013.)

Nepalin tilanteen voi rinnastaa Bangladeshin ja Intian tuloksiin. Nepalin ensimmäisellä kaupallisella kanavalla sekä muissa media-alan yrityksissä työskennelleen Ms. Romi Thandukarin mukaan naisia työskentelee maan mediassa huomattavan vähän ja naisen asema työpaikalla on usein hankala. Naisia kohdellaan huonosti ja sekä henkinen, että fyysinen ahdistelu on yleistä työpaikoilla. Teknisissä ammateissa työskentelevien naisten osuus on hyvin pieni. Tilanne on kuitenkin hiljalleen muuttumassa, sillä muutamalla tv-kanavalla työskentelee jo naisleikkaajia, ja tytöt ovat myös aiempaa kiinnostuneempia kouluttautumaan teknisempiin kuvaajan ja leikkaajan ammatteihin. Pääosin teknisissä ja luovissa tehtävissä työskentelevät ovat kuitenkin edelleen miehiä, ja naisen on vaikea päästä osaksi miesvaltaisia työyhteisöjä. (Thandukar, haastattelu 2014.)

Kuvio 1. Naisten prosenttiosuus media-alan työntekijöistä maittain (IWMF 2013).

2.2 Naisdokumentaristi

Dokumentaristilla voidaan tarkoittaa kahta eri asiaa. Ensimmäisen määritelmän mukaan dokumentaristilla tarkoitetaan dokumenttielokuvien tai -ohjelmien ohjaajaa. Toisen määritelmän mukaan dokumentaristi voi olla kirjoittaja, valokuvaaja tai taiteilija, jonka työ käsittää dokumentteja tai dokumentointia joltakin elämän osa-alueelta. (Dictionary.com 2014.) Tässä opinnäytetyössä dokumentaristilla tarkoitetaan dokumenttielokuvan ohjaajaa.

Naisdokumentaristilla tarkoitetaan naispuolista dokumenttielokuvien ohjaajaa tilanteissa, joissa sukupuolen esille tuominen on tarpeellista. Sukupuolen esille tuominen on perusteltua, kun kuvataan dokumentaristin toimintaa ja työtä kehitysmaassa, jossa sukupuoli on merkitystä siihen, miten työ sujuu tai miten dokumentaristiin suhtaudutaan. Sukupuolella on merkitystä dokumentaristin työssä samaan tapaan kuin esimerkiksi lääkärin, avustustyöntekijän tai opettajan ammateissa työn tapahtuessa patriarkalisessa kehitysmaassa.

2.3 Patriarkaalinen kulttuuri naisten työn raamina

Patriarkalisella kulttuurilla tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa miehet ovat etuoikeutettuja eri elämän osa-alueilla sukupuolensa ansiosta. Tällaisissa kulttuureissa miehet ovat johtoasemissa politiikassa, työelämässä, yhteisöissä ja perheissä. Mies on perheen pää, ja hänellä on usein kaikki päätösvalta myös vaimon asioista. Omaisuus on miehen nimissä, ja hän elättää vaimonsa ja lapsensa. Patriarkalisissa kulttuureissa naisen asema on usein huono ja nainen jää useimmiten kaikilla elämän osa-alueilla miehen varjoon ja mies päättää naisen asioista. Naimattoman naisen asioista päättää usein hänen isänsä tai jos isä on kuollut, hänen veljensä, ja naimisissa olevan naisen asioista päättää hänen aviomiehensä. (Wikipedia 2014a.)

Tässä opinnäytetyössä käytän termiä patriarkaalinen kulttuuri kuvaamaan miesvaltaisia kulttuureita, joissa naisena työskentelyä käsittelen. Käsittelen työssä sellaisia Aasian maita, jotka mielletään usein hyvin patriarkaliseksi. Näissä maissa naisen asema ei ole yhtä hyvä kuin miehen ja sukupuoli vaikuttaa media-alalla työskentelyyn. Patriarkalisessa kulttuurissa naisen asema ei myöskään työyhteisössä ole yhtä hyvä kuin miehen, ja naiset saavat esimerkiksi huonompaa palkkaa samoista työtehtävistä kuin mieskollegansa. Myös länsimaissa patriarkalisuus on havaittavissa etenkin palkkojen osalta. Patriarkalisuus näkyy arjessa ja työssä vaihtelevasti työyhteisöstä, yhteistyökumppaneista, yhteiskuntaluokasta ja kansalaisuudesta riippuen. Se on vaikuttanut myös omiin kokemuksiini Nepalissa sekä haastattelemieni suomalaisten naisdokumentaristien kokemuksiin eri maissa. Lisäksi se on erittäin vahvasti läsnä haastatteleman patriarkalisessa yhteiskunnassa elävän media-alalla työskentelevän naisen elämässä.

3 Nepal – maan tilanne ja naisen asema

Kokemukseni naisdokumentaristina työskentelystä vieraassa kulttuurissa perustuvat matkaani Nepaliin osana FINE-hanketta. Tässä luvussa kuvaan Nepalia maana ja käyn läpi FINE-hankkeen etenemisen ja sen eri vaiheet. Lisäksi kartoitan naisen asemaa Nepalissa ja sitä, miten ulkomaiseen naiseen maassa suhtaudutaan.

3.1 Nepal pähkinäkuoressa

Nepal on Aasiassa Kiinan ja Intian välissä sijaitseva sisämaavaltio. Maa sijaitsee vuoristoisella alueella ja se tunnetaan maailman korkeimmasta huipusta Sagarmathanista eli Mount Everestistä. Nepal jaetaan maantieteellisesti kolmeen hyvin erityyppiseen alueeseen: vuoristoalueeseen, kukkula-alueeseen sekä alankoalueeseen. Maan pääkaupunki Kathmandu sijaitsee kukkula-alueella Himalajan vuoriston reunalla. (Ulkoasiainministeriö 2013a.)

Nepal on köyhä kehitysmaa, jonka talouskasvu on ollut viime vuosina niukkaa. Maan bruttokansantulo on noin 500 Yhdysvaltain dollaria vuodessa asukasta kohti. Maan talouskasvua vaikeuttavat esimerkiksi epävakaa poliittinen tilanne, sekä vaikea maasto ja sääolot maatalouden kannalta. Suurin osa nepalilaisista saa elantonsa maataloudesta ja maatalous muodostaa kolmanneksen maan bruttokansantuotteesta. (Ulkoasiainministeriö 2013b.)

Nepal on valtiomuodoltaan tällä hetkellä demokraattinen liittotasavalta, mutta maan poliittinen tilanne on vaikea. Maa kärsi kymmenvuotisesta sisällissodasta aina vuoteen 2006 asti. Sisällissodan päätyttyä järjestettiin vaalit ja maan kansalliskokous lakkautti 240 vuotta toimineen monarkian. Tätä ennen Nepalilaiskuningasperhe oli murhattu vuonna 2001 kruunuprinssin toimesta. Nykyään maan johdossa on presidentti sekä väliaikainen hallitus, joka valittiin maaliskuussa 2013. Maan suurin puolue on kommunistinen Maolaisten puolue.

Suurin osa nepalilaisista asuu maaseudulla, mutta kaupungistuminen on nopeaa. Pääkaupunki Kathmandun sekä sitä ympäröivän laakson virallinen väkiluku on noin 1,5 miljoonaa. Todellisuudessa väkiluku on kuitenkin huomattavasti suurempi rekisteröimättömien asukkaiden takia. Eri arvioiden mukaan väkiluku vaihtelee 2–9 miljoonan

välillä. Yli kolmannes Nepalin väestöstä on alle 14-vuotiaita ja lapsikuolleisuus on maassa edelleen korkea, 50 kuolemaa tuhatta elävänä syntynyttä lasta kohden. (Ulkoasiainministeriö 2013c.)

Nepal on viime vuosina onnistunut parantamaan inhimillistä kehitystään, mutta maa kuuluu edelleen alhaisen inhimillisen kehityksen maiden joukkoon. Nepal sijoittui Human Development Index (HDI) vertailussa vuonna 2012 sijalle 157/187. Inhimillisen kehityksen indeksillä tarkoitetaan Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman (UNDP) luomaa mittaria, joka vertailee eri maiden elinajanodotteita, koulusta ja elintasoja. Inhimillisen kehityksen indeksi kuvaa hyvinvointia paremmin kuin bruttokansantuote, etenkin kehitysmaiden kohdalla. (UNDP 2013.)

Kehityksestä huolimatta 44 prosenttia nepalilaisista elää edelleen kansainvälisen köyhyysrajan alapuolella. Kansallisen rajan alapuolella elää 25 prosenttia väestöstä. (Ulkoasiainministeriö 2013c.)

Matkustaessani Nepaliin olin tietoinen siitä, että olen menossa kehitysmaahan. Maan epävakaa olosuhteet ja köyhyys olivat etukäteen tiedossani, mutta silti Kathmandun kaupungin rosainen, keskeneräinen ja köyhä yleisilme olivat yllätys. Varsinaista levottomuutta kaupungissa ei matkani aikana näkynyt, mutta paikalliset opiskelijat kertoivat mielenosoituksista sekä lakoista, jotka ovat koko Nepalissa yleisiä. Ihmisten köyhyys oli silmiin pistävää ja kaduilla näin paljon rihkamamyymiä sekä muita kaupustelijoita, jotka kuuluivat alimpaan kastiin tai kastittomiin, ja jotka elivät selvästi niin kansainvälisen kuin kansallisenkin köyhyysrajan alapuolella. Kathmandun keskiluokkaiset asukkaat ovat Suomen mittapuun mukaan melko köyhiä ja heidän elintasonsa ei ole läheläkään Suomessa keskiluokkaan kuuluvien elintasoja. Vierailin matkani aikana myös kaupungin lentokentän laidalla sijaitsevassa slummissa. Vierailu oli pysäyttävä kokemus, pääsin näkemään miten kaikkein vähäosaisimmat elävät.

Kuvio 2. Kathmandun lentokentän vieressä sijaitsevan slummialueen päätie.

Kuvio 3. Kathmandu poikkeuksellisen kirkkaana päivänä. Kaupungin yllä on lähes aina sankka saastepilvi ja laaksoa reunustavat vuoret näkyvät vain harvoin.

3.2 Naisen asema Nepalissa

Naisen asema Nepalissa on paikoin hankala. Perinteisen käsityksen mukaan nepalilainen nainen ei tee päätöksiä itse vaan hänen asioistaan ja elämästään päättävät aviomies ja tämän perhe. Naisen paikka on kotona ja hänen tehtävänä on kasvattaa lapset, pitää huolta kodista sekä maaseudulla usein osallistua myös raskaaseen peltotyöhön. Useat avioliitot ovat edelleen järjestettyjä ja on tyypillistä, että nainen menee naimisiin jo ennen 15-vuotissyntymäpäiväänsä. Naisella on vain harvoin sananvaltaa siihen ketnet hän saa aviopuolisokseen. Järjestetyissä avioliitoissa mies on usein huomattavasti naista vanhempi ja nuorena naitetut tytöt altistuvat seksuaaliselle hyväksikäytölle ja väkivallalle avioliitossaan sekä tulevat raskaaksi ollessaan itsekin vasta lapsia. (The Women's Foundation of Nepal 2013.)

Nepalissa on käytössä kastijärjestelmä ja se, mihin kastiin nainen kuuluu määrittelee pitkälti myös hänen yhteyskunnallisen asemansa. Huonoin asema on alimpiin kasteihin sekä kastittomiin kuuluvilla. Vuonna 1962 säädetyin lain mukaan syrjintä kastin perusteella on kiellettyä, mutta käytännössä laki toteutuu vain harvoin. (Wikipedia 2014b.)

Ongelmista huolimatta naisten asema Nepalissa on viime vuosina kehittynyt nopeasti. Perinteisistä tavoista pidetään kuitenkin edelleen kiinni maaseudulla ja kaikkein köyhimmillä alueilla. Nepal sijoittui vuonna 2012 maailmanlaajuisesti sukupuolten tasa-arvoisuutta vertailevassa tutkimuksessa sijalle 122 (vrt. Suomi sijoittui sijalle 2). Yhdistyneiden kansakuntien vuotuisesti toteuttama vertailu tarkastelee naisten ja miesten välistä tasa-arvoa eri elämän osa-alueilla lähes 200 maassa. Nepal on nostanut sijoitustaan seitsemässä vuodessa 17 sijaa panostettuaan esimerkiksi naisten koulutukseen, työllistymiseen sekä palkkojen tasa-arvoisuuteen. (World Economic Forum 2013.)

Suomessa perustuslaki takaa sukupuolten tasa-arvoisuuden. Suomen tasa-arvo lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, § 1.) Nepalissa perustuslakia ei maan epävakaaan tilanteen takia ole tällä hetkellä ollenkaan eikä naisten asemaa ole näin ollen määritelty lakiin. Tasa-arvo ei usein tämän takia toteudu tai jos toteutuu, se on vielä kaukana siitä mitä Suomessa.

Pääkaupunki Kathmandu on Nepalin nopeimmin kehittynyt alue ja siellä moni nuoremman sukupolven nainen käy jo töissä ja ansaitsee ainakin osan elannostaan itse. Aiemmasta poiketen nainen voi kouluttautua korkeasti ja hän voi hakeutua töihin kodin hoitamisen sijaan. Naisen päätöksiin kuitenkin vaikuttaa edelleen vahvasti hänen perheensä sekä mahdollinen aviomies ja tämän perhe.

Viettäessäni aikaa Kathmandussa Oscar International Collegen opiskelijoiden kanssa, tutustuin myös yhteen koulun kuudesta naisopiskelijasta. Hän edusti hyvin sitä, millainen on moderni kathmandulaisnainen. Hän opiskeli koulussa leikkaajaksi ja oli aiemmin opiskellut lentäjäksi. Hän oli hyvin tietoinen kotimaansa ongelmista sekä kansainvälisistä asioista. Hän oli myös tietoisesti päättänyt, ettei mene naimisiin sukulaisten painostuksesta huolimatta ennen kuin on valmistunut koulusta ja löytänyt miehen, jota hän oikeasti rakastaa.

Vaikka osa nuorista nepalilaisnaisista voikin jo itse tehdä kaikki elämänsä päätökset, on suurimmalla osalla vielä suuria haasteita äänensä kuuluville saamisessa. Kathmandun ulkopuolella naisten tilanne vaikeutuu heti huomattavasti ja naisen asemaan vaikuttaa huomattavasti tämän uskonto, yhteiskuntaluokka sekä kasti.

3.3 Ulkomaalaisena naisdokumentaristina Nepalissa

Nepal on länsimaiselle naiselle melko turvallinen maa, toisin kuin esimerkiksi naapurimaa Intia. Nainen voi matkustaa Nepalissa yksin ilman ahdistelua tai vaaraan joutumista. Nepalilaiset suhtautuvat turisteihin uteliaasti ja lähes aina ystävällisesti. Naisten tulisi kuitenkin muistaa, että nepalilainen kulttuuri edellyttää naisilta tietynlaista pukeutumista ja myös ulkomaalaisena on hyvä kunnioittaa sitä. Hameen ja housujen pituus tulisi aina olla polven peittävä eivätkä avoimet paidat ja topit ole hyväksytyjä. Paidan tulisi peittää olkapäät, ja kaula-aukko ei saisi paljastaa liikaa. (KC, luento 2013.)

Nepalilaiset miehet suhtautuvat länsimaisiin naisiin hyvin eri tavalla kuin paikallisiin naisiin. Länsimaista naista kunnioitetaan ja arvostetaan, vaikka tämä olisi nuori ja naimaton. Länsimainen nainen on monelle outo ja mielenkiintoinen, joten tätä kohtaan ollaan korrekkeja sekä uteliaita.

Erittäin vaaleana, vaaleahiuksisena ja tatuoituna naisena herätin Nepalissa paljon mielenkiintoa ja uteliaita katseita, mutta en kokenut matkani aikana minkäänlaista ahdiste-

lua tai vaaralliselta tuntuvia tilanteita. Monet pysähtyivät kadulla tuijottamaan minua ja jotkut ottivat minusta myös kuvia. Totuttelun jälkeen tämä ei kuitenkaan haitannut ja koen, että länsimainen nainen voi matkustaa Nepalissa yksin ilman suurempia ongelmia. Omalla kohdallani turvallisuuden tunteeseen vaikutti paljon myös se, että liikuin usein paikallisista miehistä, Oscar International Collegen opiskelijoista, koostuvan tuotantoryhmäni kanssa. Heidän seurassaan herätin paljon ihmettelyä, mutta minua ei juurikaan lähestytty. Ryhmäni jäsenet selittivät minulle, että edustan ulkoisella olemuksellani kaikkea sitä, mitä Nepalissa naisen ei odoteta olevan ja siksi herätän huomiota.

3.4 It Will Be FINE -hanke Nepalissa

It Will Be FINE -hanke oli Suomen Ulkoasiainministeriön ja Metropolia Ammattikorkeakoulun rahoittama hanke. Yhteistyökumppaneina hankkeessa olivat myös Yleisradio sekä nepalilainen elokuva-alan koulu Oscar International College. Hankkeen tavoite oli kulttuurisin keinoin tukea ja edistää nepalilaisten naisten ja tyttöjen asemaa. Näitä kulttuurisia keinoja ovat mm. monimediaiset työt sekä lyhytdokumentit, joita Metropolian ja Oscar International Collegen opiskelijat yhdessä toteuttivat.

Hanke oli nelivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa joulukuussa 2012 kaksi Metropolia Ammattikorkeakoulun opettajaa matkusti Nepaliin opettamaan digitarinamenetelmää työpajassa. Digitarinalla tarkoitetaan lyhyttä videota, jossa voidaan yhdistellä esimerkiksi liikkuvaa kuvaa, still-kuvaa, animaatiota ja ääntä. Digitarina soveltuu moneen eri käyttötarkoitukseen, esimerkiksi opetus- ja markkinointivideoihin, voimaantumiseen, selviytymistarinoiden kertomiseen ja fiktiivisiin tarinoin. (Medios 2011.) FINE-hankkeessa tavoitteena oli opettaa menetelmä nepalilaisille opettajille ja avustusjärjestöjen edustajille, jotta he voisivat soveltaa sitä työssään erityisesti naisten ja tyttöjen aseman edistämiseksi.

FINE-hankkeen toisessa vaiheessa kaksi Metropolian opettajaa ja kuusi opiskelijaa vierailivat Nepalissa maaliskuussa 2013. Tällöin tehtiin kuusi lyhytdokumenttia yhteistyössä Oscar International Collegen opiskelijoiden kanssa. Kolmannessa vaiheessa, joulukuussa 2013, kaksi Metropolian opettajaa opetti digitarinamenetelmän työpajassa avustusjärjestöjen toimijoille ja neljä Metropolian opiskelijaa teki yhteistyössä lyhytdokumentteja ja monimediallisia töitä Oscar International Collegen opiskelijoiden kanssa.

Neljännessä vaiheessa, maaliskuussa 2014, Oscar Collegen Campus Chief, yksi opettaja ja neljä opiskelijaa tulivat Suomeen tekemään lyhytdokumentteja suomalaista naisista yhteistyössä Metropolian opiskelijoiden kanssa. Tällä kertaa dokumentit olivat nepalilaisopiskelijoiden käsikirjoittamia ja ohjaamia ja suomalaiset opiskelijat toimivat tuotantoryhmänä.

Osa FINE-hankeen dokumenteista on 24.3.2014 alkaen nähtävissä Yleisradion Areenan Kolmannessa ulottuvuudessa. Myös muille osana FINE-hanketta tuotetuille dokumenteille on tarkoitus saada näkyvyyttä elokuva-alan festivaaleilla, sosiaalisessa mediassa sekä televisiossa.

Osallistuin itse FINE-hankkeen toiseen sekä myöhemmin myös neljänteen vaiheeseen. Toisessa vaiheessa tavoitteenamme oli toteuttaa kuusi lyhytdokumenttia yhteistyössä paikallisten Oscar International Collegen elokuva-alan opiskelijoiden kanssa. Dokumenttien teemana oli nepalilaisten naisten ja tyttöjen aseman tukeminen ja kehittäminen. FINE-hankkeeseen osallistuvat opiskelijat valittiin ennakkotehtävän avulla Elokuvan ja television koulutusohjelmasta, televisio ja radiotyöhön suuntautuvien opiskelijoiden joukosta. Valituille kuudelle opiskelijalle järjestettiin ennen matkaa neljän tunnin luento Nepalista ja sen kulttuurista. Luennoitsijana oli Suomessa asuva, nepalilaissyntyinen sosiaalityöntekijä.

4 Sangeetan malli dokumentin tuotantoprosessi

Käsikirjoittamani, ohjaamani ja leikkaamani *Sangeetan malli* -lyhytdokumentti tuotettiin osana FINE-hanketta Nepalissa maaliskuussa 2013. Dokumentin päämääränä on tuoda esiin yhden kathmandulaisnaisen, Sangeetan, tarina ja kuvata hänen elämänsä ja unelmiaan. Dokumentti keskittyy siihen, että toivoa on ja naisten asema on parantumassa köyhyydestä ja maan epävakaasta tilanteesta huolimatta. Dokumentti pyrkii neutraaliin kerrontaan Sangeetan omin sanoin, ja se on pieni kurkistus keskiluokkaisen nepalilaisnaisen arkeen, arvoihin ja perheeseen. (Ks. Liite 1)

4.1 Ideointi ja suunnittelu

Ennen Nepaliin lähtöä suunnitelmana oli, että työskentelen Kathmandussa osana paikallisista opiskelijoista koostuvaa työryhmää ja autan heitä heidän suunnitteleman lyhytdokumentin toteuttamisessa. Opettajamme olivat hyvissä ajoin etukäteen lähettäneet synopsiksemme, suunnitelmamme sekä työroolitoiveemme Oscar International Colleegeen. Nepalissa asiat eivät kuitenkaan aina mene niin kuin on suunniteltu, ja juuri ennen matkaan lähtöä sain tietää, että minun tulisi sittenkin ideoida, käsikirjoittaa ja ohjata oma dokumentti Kathmandussa viikon kestävän matkamme aikana. Matkaan lähtiessäni lyhytdokumenttini aihe oli vielä täysin avoinna, eikä suunnitelman teolle ollut juurikaan ollut aikaa. Perillä Kathmandussa aloitimme yhteistyön Oscar International Collegen opiskelijoiden kanssa, ja sain heistä avukseni lyhytdokumentin toteuttamiseen tuotantoryhmän. Aloin ideoida ryhmäni kanssa mahdollisia dokumentin aiheita.

Jouko Aaltosen (2002, 17) mukaan dokumenttielokuvan tavoitteena voi olla huomion kiinnittäminen epäkohtiin, vääryyksien korjaaminen tai maailman muuttaminen. Hyvin pian muiden suomalaisten opiskelijoiden ideat kuultuani ja pohdittuani omaa lähestymistapaani naisten aseman parantamiseen oli minulle selvää, että haluan dokumenttissani tuoda ilmi sen, että toivoa asioiden paranemisesta on. En halunnut näyttää dokumenttissani pelkästään kurjuutta, kärsimystä ja ongelmia, vaan halusin päähenkilökseni naisen, joka on saavuttanut elämässä jotakin, mikä kaikille nepalilaisnaisille ei ole mahdollista. Halusin dokumenttini muuttavan maailmaa ja asenteita positiivisen ja hyvän kautta.

Työryhmäni jäsen ehdotti minulle päähenkilöksi sukulaisnaistaan Sangeetaa. Sangeeta on keskiluokkainen Kathmandussa asuva nainen. Hänellä on kaksi lasta ja aviomies, ja hän hoitaa lapset ja kodin, mutta käy myös töissä. Naimisissa olevan naisen ja äidin työssäkäynti ei ole Nepalissa itsestäänselvyys, ja halusin tavata Sangeetan ja nähdä, miten hän elää ja sopsisiko hän dokumenttini päähenkilöksi. Sangeetan keksiluokkaisuus kiehtoi minua ja halusin nähdä, millaista on keskiluokkaan kuuluvan elämä Kathmandussa.

Dokumenttielokuvassa kuvauspaikkojen tutkiminen ja yleensäkin ennakkotutkimus on tärkeä vaihe (Aaltonen 2002, 25). FINE-hankkeen toisena matkapäivänä lähdimme tuotantoryhmäni kanssa vierailulle Sangeetan kotiin, jotta näkisin mahdollisen kuvauspaikan ja pääsisin tapaamaan Sangeetaa ja haastattelemaan häntä etukäteen hänen

elämästään. Sangeeta asuu Kathmandussa kivitalossa keskiluokkaisten asuttamalla alueella, joka on moniin muihin kaupunginosiin verrattuna siisti ja hieno, mutta Suomen mittapuun mukaan erittäin pelkistetty ja epäsiisti. Sangeeta paljastui heti vierailumme aluksi luonteeltaan todella ujoksi, mutta hänen kotinsa kiehtoi kuvausympäristönä, ja hän oli silmin nähden innoissaan vierailustani. (Kantola, oppimispäiväkirja 2014.)

Jouko Aaltosen mukaan ennakkohaastattelut kuuluvat olennaisesti dokumenttielokuvan käsikirjoitusprosessiin. Etenkin henkilökuvaa tehdessään dokumentin tekijä pyrkii ymmärtämään henkilöä, hänen kokemuksiaan, tuntemuksiaan ja ajatuksiaan. (Aaltonen 2002, 26.) Halusin keskustella Sangeetan kanssa mahdollisimman paljon etukäteen ja kysellä hänen elämästään, jotta pystyisin suunnittelemaan dokumenttini sisällön ja rakenteen mahdollisimman hyvin tiukasta aikataulusta huolimatta. Juttelin Sangeetan kanssa tuotantoryhmääni kuuluvan miesopiskelijan tulkatessa keskusteluamme. Pyrin saamaan Sangeetan kertomaan elämästään, mutta tilanne selvästi jännitti häntä, enkä saanut hänestä kovin paljon tietoa irti. Osittain tämä johtui varmasti hänen ujoudestaan sekä siitä, että paikalla oli sekä hänen aviomiehensä että myös paljon kuvausryhmään kuuluvia miehiä. Lisäksi kommunikointia vaikeutti huomattavasti valtava kulttuuri- ja kielimuuri välillämme. (Kantola, oppimispäiväkirja 2014.)

Vierailun jälkeen olin epävarma siitä, saisinko Sangeetan puhumaan kameralle luontevasti ja pystyisikö hän kertomaan tarpeeksi elämästään. Aikataulun ja rajallisen suunnitteluajan takia päätin kuitenkin valita hänet dokumenttini päähenkilöksi. Moni asia hänen elämässään oli poikkeuksellista nepalilaisittain ja sopi näkökulmaani ja dokumenttini teemaan. Hän oli opiskellut rätäliksi ja työskenteli naisille vaatteita valmistamassa pienessä ompelimossa. Hänen miehensä oli kannustava ja oli maksanut Sangeetan koulutuksen, sillä hänellä itsellään ei ollut mahdollista rahoittaa sitä. Sangeetan kaksi lasta, tyttö ja poika, olivat koulussa ja osasivat lukea ja kirjoittaa sekä puhua englantia poikkeuksellisen hyvin ikäisikseen. Sangeeta haaveili lastensa korkeasta koulutuksesta ja oli ylpeä pystyessään rahoittamaan heidän koulunkäyntiään rätälän työstään ansaitsemillaan rahoilla. Sangeeta haaveili myös perustavansa tulevaisuudessa oman ompelimon ja valmistavansa erityisesti kauniita länsimaisia naisten vaatteita. Hän myös tiedosti nepalilaisen kulttuurin ongelmat ja haasteet hyvin ja koki suurta kiihtoisuutta omasta asemastaan ja siitä, mitä oli saavuttanut.

4.2 Käsikirjoitus ja kuvauksiin valmistautuminen

Sangeetan kotona vierailun jälkeen tein kuvaussuunnitelman sen pohjalta, milloin ja mitä olimme tuotantoryhmäni kanssa sopinut kuvaavamme. Suunnitelmana oli kuvata Sangeetaa hänen kotonaan, töissä sekä hoitamassa asioita kaupungilla. Lisäksi halusin kuvata hänen perheestään ja heidän yhteisestä ajanvietosta. Dokumenttini pyrki kurkistamaan hänen arkeensa ja näyttämään pienen palan sitä, millaista hänen elämänsä on. Kuvaustyylini halusin olevan neutraali ja kuvien kauniita, hyvin sommiteltuja ja teknisesti toimivia.

Käsikirjoituksen tekeminen on aina tärkeä osa dokumentin esituotantoa, mutta sen tarpeellisuudesta ja tarkkuudesta ollaan montaa mieltä. Jouko Aaltosen mukaan käsikirjoitus pitää tehdä, sillä se on suunnitelma ja työpaperi elokuvan tekemiseksi. ”Kun elokuvantekijällä on käsikirjoitus, siitä on myös helpompi poiketa. Tiedetään mitä ollaan etsimässä.” (Aaltonen 2002, 150.) En halunnut käsikirjoittaa dokumenttiani liian tarkasti, sillä ensimmäisen päivän aikana olin oppinut, että asiat eivät Nepalissa mene suunnitelmien mukaan ja että suunnitelmat elävät paljon. Tein kuitenkin alustavan ja löyhähkön käsikirjoituksen, jonka mukaan etenimme kuvauksissa. Lisäksi tein kuvaussuunnitelman, jonka avulla nepalilainen kuvaajani pystyisi toteuttamaan haluamani kuvat.

Valmistelin lisäksi haastattelukysymykset Sangeetan haastattelua varten. Tiedostin jo etukäteen, että haastattelutilanne tulisi olemaan yksi haastavimmista asioista dokumenttini kuvaamisessa, sillä haastattelu tulisi tekemään nepaliksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että en itse pystyisi esittämään luontevia jatkokysymyksiä tai tarttumaan kiinnostaviin asioihin haastattelun aikana. Pyrin muotoilemaan haastattelukysymykset siten, että tulkkina ja haastattelijana toimivan tuotantoryhmäni jäsenen olisi mahdollista kysyä jatkokysymyksiä, mikäli sille olisi tarvetta. Keskityin myös erityisesti siihen, että haastattelijana toimiva tuotantoryhmän jäsen ymmärsi, mitä haluan saada selville haastattelussa ja että haluan, että haastattelun kulku tulkitaan minulle.

4.3 Kuvauspäivät

Suurimmat haasteet vieraassa kulttuurissa työskentelyssä syntyvät yleensä kulttuurien välisistä eroista toimintatavoissa. Kieli on tärkeä työskentelyväline ja yhteisen kielen puuttuminen tai puutteet kielitaidossa luovat huomattavia haasteita työhön. Huomasin

tämän käytännössä hyvin pian Nepalissa. Kuvausaikataulujen sopiminen, kuvasuunnitelman teko ja läpikäynti, kalustotarpeen selvittäminen sekä työnjako osoittautuivat huomattavasti haastavammiksi kuin osasin odottaa. Tuotantoryhmäni jäsenet olivat halukkaita auttamaan minua kaikin tavoin, mutta he eivät aivan ymmärtäneet sitä, että kuvausaikataulumme oli tiukka ja asiat täytyisi hoitaa suunnitelmallisesti. Eräiden muiden suomalaisopiskelijoiden tuotantoryhmät olivat erittäin täsmällisiä ja heillä käytännön asioista sopiminen sujui huomattavasti helpommin. Kielimuurin sekä väärinkäsitysten takia oli kuitenkin haastavaa lyödä suunnitelmat lukkoon ja varmistua siitä, että kaikki tietäisivät, mitä tulisi tapahtumaan, ja olisivat valmistautuneita tehtäviinsä.

4.3.1 Ensimmäinen kuvauspäivä

Ensimmäisenä kuvauspäivänä tarkoituksena oli kuvata mahdollisimman paljon materiaalia päähenkilöni Sangeetan kotona. Kathmandussa ja muualla Nepalissa sähkökatkot ovat erittäin yleisiä ja sähkön saantia säännöstellään lähes kaikkialla. Jokaisen talon asukkailla on käytössään aikataulu, josta näkee, milloin sähköä on tarjolla ja milloin ei. Kuvauspaikkaan tutustuessani totesin, että sähkön saanti on ehdottoman tärkeää kuvausvalaistuksen kannalta. Sangeetan asuintalon huoneet olivat pimeitä, ja luonnonvaloa tuli vain vähän pienistä ikkunoista. Olimme sopineet tuotantoryhmäni kanssa kuvaukset muutaman tunnin mittaiselle ajalle sillä perusteella, että silloin talossa olisi sähköt.

Ensimmäisen kuvauspäivän aamuna kulttuurierot ja kommunikaatiovaikeudet aiheuttivat kuitenkin sen, että tuotantoryhmäni saapui hakemaan minua kuvausreissulle yli kaksi tuntia myöhässä. Myöhästymisen takia emme ehtineet kuvaamaan Sangeetan kotiin sinä aikana kun sähkönjakelu oli päällä. Kuvaukset jouduttiin siis suorittamaan valaistuksen kannalta erittäin haastavissa olosuhteissa.

Kuvauspäivän lyhennyttyä huomattavasti myöhästymisen takia aloitimme kuvaukset heti Sangeetan haastattelulla. Minulle oli tärkeää, että Sangeeta kertoisi elämästään itse omin sanoin. Haastattelukieli oli nepali, mutta pyysin, että haastattelijana toimiva tuotantoryhmäni jäsen tulkkaisi minulle haastattelun kulun niin, että ymmärtäisin suurin piirtein mitä päähenkilöni vastaa. Haastattelu osoittautui erittäin haastavaksi toteuttaa, sillä tuotantoryhmäni pyrki ottamaan ohjat omiin käsiinsä ja sivuutti minun pyyntöni ja käskyni. Pyrin olemaan kohtelias ja ehdottamaan asioita heille varoen, sillä en ollut varma, miten nepalilaisessa kulttuurissa ja mediatyöskentelyssä ohjaajan tulisi toimia.

Tiesin, että sukupuoleni oli varmasti ainakin osalle opiskelijoista ongelma, ja pyrin siksi olemaan erityisen kohtelias.

Ryhmäni erittäin vahva fiktio- ja elokuvaasuuntuneisuus näkyivät selvästi heidän työskentelytavoissaan. Dokumenttielokuva oli heille vieras käsite, ja autenttisten tilanteiden tallentaminen niin kuvalla kuin äänelläkin oli heille täysin uusi asia. Kamppailin pitkään erityisesti äänittämisen kanssa, sillä Nepalissa käytännössä kaikki elokuvat jälkiäänitetään. Autenttista ääntä kuvaustilanteista ei käytetä lainkaan, ja tuotantoryhmäni oli vaikea ymmärtää, että kuvattaessa tulee vallita täysi hiljaisuus. (Kantola, oppimispäiväkirja 2014.)

Haastattelutilanteen haasteellisuutta lisäsi se, että päähenkilö Sangeeta selvästi jännitti tilannetta todella paljon ja meni kameran edessä täysin lukkoon. Hänen miehensä oli tilanteessa läsnä, ja hän sekä tuotantoryhmäni ilmeisesti yrittivät rauhoittaa Sangeetaa. En ymmärtänyt tilanteesta mitään, sillä nepalinkielistä keskustelua ei tulkattu minulle pyynnöistäni huolimatta. Pitkän rauhoittelun ja useiden koekysymysten jälkeen haastattelu pääsi kuitenkin käyntiin kunnolla.

Haastattelun jälkeen siirryimme kuvaamaan Sangeetaa tekemässä päivittäisiä kotias-kareitaan. Hän valmisti ruokaa perheelleen, levitti pyykejä kuivumaan, haki vettä talon katolla sijaitsevasta säiliöstä sekä siisti kotiaan. Halusin kohtausten olevan mahdollisimman aitoja, mutta tuotantoryhmäni pyrki ohjaamaan Sangeetaa tämän toimissaan fiktion tapaan. Lisää haastetta kuvaamiseen toi myös kivitalon pimeys ja sähkön puuttuminen. Keittiössä valaistus ei riittänyt kuvaamiseen, vaikka yritimme valaista huonetta taskulampuilla ja paristoilla toimivilla lyhdyillä Sangeetan tehdessä ruokaa.

Kuvaustilanteissa toistui sama ongelma kuin haastattelua kuvattaessa: tuotantoryhmäni jäsenet puhuivat koko ajan kun kamera kävi. Äänittäjänä toimiva opiskelija ei ollut aiemmin äänittänyt mitään, ja opetin hänelle kädestä pitäen, mitä hänen tulisi tehdä. Yritin myös selittää, että kameran käydessä tulee vallita täysi hiljaisuus, jotta autenttinen ääni tilanteesta saadaan onnistumaan.

Turhautuneena hankaliin kuvausolosuhteisiin päätin, että olisi parasta jatkaa kuvauksia seuraavana päivänä, sillä myös aurinko oli laskemassa ja vähäinen luonnonvalo loppumassa. Ensimmäisen kuvauspäivän päätteeksi tiedustelin tuotantoryhmältäni, pystyisikö joku heistä tekemään minulle käännöksen haastattelumateriaalista, jonka olim-

me kuvanneet. Eräs ryhmäläiseni lupasi hoitaa kääntämisen yhdessä hyvin englantia puhuvan vaimonsa kanssa. Kerroin, että minulle on erittäin tärkeää saada haastattelusta tarkka ja täsmällinen sanasta sanaan tehty käännös, jotta leikkausvaiheessa pystyn leikkaamaan minulle täysin vierasta kieltä. (Kantola, oppimispäiväkirja 2014.)

4.3.2 Toinen kuvauspäivä

Toisena kuvauspäivänä olin varannut aikaa Sangeetan työpaikalla, naisten vaatteita valmistavassa ompelimossa, kaupungilla sekä hänen kotonaan tapahtuviin kuvauksiin. Haastattelun ollessa jo valmiina, pystyimme keskittymään tuotantoryhmäni kanssa laadullisesti hyvän kuvituksen kuvaamiseen. Ensimmäisen päivän jäljiltä tiesin mihin asioihin minun tulisi erityisesti kiinnittää huomiota ja suunnitelmissani oli keskittyä erityisesti äänityksen onnistumiseen.

Päivä ei käynnistynyt kuitenkaan odotetusti, sillä kuvausryhmäni oli jälleen myöhässä ja kuvausaika lyheni huomattavasti suunnitellusta. Lisäksi suureksi harmikseni emme saaneet kuvauksia varten riittävää äänityskalustoa ja jouduimme tyytymään huonolaatuiseen äänityslaitteeseen sekä kameran mikrofoniin. Aloitimme kuvaukset Sangeetan työpaikalta missä hän ompeli, piirsi kaavoja ja leikkasi kankaita. Ompelimo oli visuaalisesti mielenkiintoinen ja hyvä kuvauspaikka ja paikan valaistus oli luonnostaan hyvä.

Ompelimosta siirryimme kuvaamaan Sangeetaa tämän kodin naapurustossa hedelmäostoksilla ja matkalla kotiin. Hänen kotonaan yritimme jälleen kuvata sisätiloissa aiemmin kunnan valon puuttuessa epäonnistuneita kohtauksia, mutta sähkönjakelu ei taaskaan ollut päällä. Sisätiloissa kuvaaminen osoittautui jälleen kunnan valaistuksen puuttuessa mahdottomaksi ja päätin, että olisi viisainta kuvata talon katolla sijaitsevalla terassilla Sangeetan perheen yhteistä ajanviettoa sekä hänen lastensa läksyjen tekemistä. Kuvaustilannetta hankaloitti jälleen tuotantoryhmäni fiktiosuuntautuneisuus sekä äänittämisen hankaluus. Kuvaajani teki kuitenkin oivaltavia havaintoja ja kuvasi mielenkiintoisia kuvia. (Kantola, oppimispäiväkirja 2014.)

Kuvio 4. Oscar International Collegen opiskelijoista koostuva tuotantoryhmäni kuvaustilanteessa päähenkilöni Sangeetan työpaikalla naisten vaatteita valmistavassa ompelimossa.

Kuvio 5. Sangeeta leikkaa kankaita ompelimossa.

Kuvio 6. Lyhytdokumenttini kuvaajana toiminut opiskelija kuvaa kuvituskuvaa Sangeetan kodin naapurustossa.

4.4 Leikkaus

Kysymys siitä, leikkaako elokuvansa itse, on dokumentin tekijöille tärkeä asia. Ulkopuolinen leikkaaja tuo tarvittavan etäisyyden ja osaa miettiä elokuvaa katsojan kannalta päinvastoin kuin ohjaaja, joka saattaa olla rakastunut omaan materiaaliinsa ja näkee siinä merkityksiä, jotka eivät välttämättä avaudu ulkopuoliselle. (Aaltonen 2006, 146.)

Minulle oli alusta asti erittäin selvää, että haluan leikata itse oman lyhytdokumenttini. Olen aina ollut kiinnostunut leikkauksesta, ja mielestäni elokuva luodaan leikkausvaiheessa. Halusin kuitenkin saada myös ulkopuolisilta mielipiteitä leikkausprosessin varrella. Varmistin tuoreen silmäparin tuomat uudet havainnot pyytämällä muita FINE-hankkeeseen osallistuneita opiskelijoita katsomaan dokumenttiani leikkauksen eri vaiheissa.

Jouko Aaltosen mukaan dokumenttielokuvan leikkaaminen ei ole käsikirjoituksen toteuttamista. Leikkauksessa pyritään siihen, että se tapahtuisi materiaalin ehdoilla. (Aaltonen 2002, 147.) Aloittaessani lyhytdokumenttini leikkausprosessin Suomessa syksyllä 2013 tutustuin aluksi kuvattuun materiaaliin huolellisesti. Jo ensimmäisiä kuvaklippejä katsoessani minulle selvisi, että materiaalissa oli huomattavia puutteita. Kuvat olivat lähes poikkeuksetta todella lyhyitä, vain muutamien sekuntien pituisia, huolimatta siitä, että olin kuvaustilanteissa korostanut, että kuvien tulee olla riittävän pitkiä eli vähintään 10 sekunnin pituisia.

Toinen huomattava puute materiaalissa oli äänitys. Ääni oli paikoitellen todella huonolaatuista ja joistakin kohtauksista puuttui äänet kokonaan. Haastattelutilanteen äänet olivat onneksi hyvälaatuiset ja toimivat, mutta kuvituskuvan äänet olivat monin paikoin käyttökelvottomia. Lisäksi Nepalissa ei yleensä ole tapana pitää kameran sisäistä mikrofonia päällä ”varmistamassa” äänen saantia kuten Suomessa. Tämä selvisi minulle vasta toisena kuvauspäivänä, joten ensimmäisen päivän äänet koostuivat ainoastaan äänittäjänä toimineen opiskelijan Zoom-laitteella äänittämistä erittäin lyhyistä ja huonolaatuisista klipeistä, joissa usein puhui joku tuotantoryhmäni jäsenistä.

Materiaaliin tutustuttuani kävi hyvin selväksi, että en pystyisi rakentamaan dokumenttia alkuperäisen käsikirjoitukseni mukaan. Minun täytyi luoda uusi runko ja rakenne dokumentille ja yrittää pärjätä sillä materiaalilla mitä minulla oli. Monet kuvat olivat teknisesti hyvin toteutettuja ja kauniita, mutta niiden kesto oli vain muutaman sekunnin luokkaa. Lisäksi kuvaajani ei ollutkaan kuvannut kaikkea sitä mitä pyysin. Materiaalista puuttui

useita tärkeitä kohtauksia ja minun oli tehtävä päätös miten toteuttaisin dokumenttini. Päätin lyhentää sen kestoja ja pyrkiä tekemään siitä pienen kurkistuksen Sangeetan arkeen, unelmiin ja toiveisiin.

Koko materiaalin läpikäymisen jälkeen aloin syventyä haastattelumateriaaliin. Minulla oli nepalinkielisestä haastattelusta käännös, jonka yksi tuotantoryhmäni jäsenistä oli tehnyt vaimonsa kanssa heti kuvauspäivän jälkeen. Käännöksestä poimin mielenkiintoiset asiat ja loin niistä rungon dokumenttini tarinalle. Tämän jälkeen aloin käännöksen avulla käymään läpi haastattelua josta en ymmärtänyt mitään.

Pian huomasin, että käännös ei ollut kovin kattava ja siitä puuttui joitakin kysymyksiä kokonaan. Lisäksi suureksi ihmetyksekseni käännöksessä oli kysymyksiä joita ei ollut haastattelumateriaalissa mukana ollenkaan. Jouduin umpikujaan, sillä en ymmärtänyt haastattelusta mitään eikä käännös pitänytkaan paikkaansa. Turvauduin Nepalin matkani aikana tapaamani Oscar International Collegen leikkausopiskelijan apuun ja lähetin hänelle haastatteluni sekä käännökseni. Pyysin häntä täydentämään sitä ja tekemään sen sanasta sanaan kirjatun samalla ylös haastattelumateriaalin aikakoodit jokaisen lauseen kohdalle. Näin pystyisin leikkaamaan haluamani vastaukset eroon muusta materiaalista.

Kun sain uuden käännöksen haastattelustani, tuli eteen seuraava haaste. Vastausten sisältö erosi paljon siitä, mitä se aiemman käännöksen mukaan oli ollut. Lisäksi haastattelumateriaalista puuttui osa, enkä saanut sitä käsiini kyselyistä huolimatta. Ensimmäinen käännös oli ollut selvästi ”liian hieno” ja siihen oli kirjoitettu se mitä olisi toivottu haastateltavan sanovan. Todellisuudessa päähenkilöni ei kuitenkaan ollut kertonut niitä asioita jotka käännökseen oli kirjoitettu tai hän oli kertonut asioista vain osan. Jouduin siis jälleen rakentamaan dokumenttini tarinan alusta uuden käännöksen pohjalta. Nepalilaisopiskelija oli tehnyt käännöksen huolellisesti ja sen avulla sain haastattelun lopulta melko nopeasti leikattua. Myös dokumentin tarina alkoi vihdoinkin hahmottua kunnolla.

Kuvituskuvien leikkaamisessa oli omat haasteensa. Kuvat olivat liian lyhyitä, äänet eivät toimineet lähes missään kuvassa ja myös osa kuvituskuvamateriaalista puuttui. Aloin kasata dokumenttia pala palalta vähiä kuviani käyttäen ja useisiin kohtauksiin jouduin rakentamaan äänet täysin tyhjästä. Kuvituskuvien pelastukseksi koitui se, että ne olivat visuaalisesti toimivia.

4.5 Haasteet dokumentin tuotannossa

Suurimmat haasteet dokumenttini tuotannossa tulivat eteeni vasta leikkausvaiheessa. Dokumentin kuvauksissa ja ennakkotyössä Nepalissa oli omat haasteensa, mutta leikkausvaiheessa kohtaamani haasteet olivat aivan omaa luokkaansa, ja ne vaikuttivat paljon lopputulokseen. Leikkausvaiheen haasteista suurin osa kuitenkin juonsi juurensa kuvaustilanteisiin, ja mikäli olisin tiennyt tietyt asiat jo Nepalin matkan alussa, olisi lopputuloksesta tullut varmasti hyvin erilainen.

Monet haasteet *Sangeetan mallia* tehdessä johtuivat täysin kulttuurieroista, kielimuurista ja erilaisista toimintatavoista nepalilaisessa kuvaustyöskentelyssä suomalaisiin tapoihin verrattuna. Oscar International Collegen opiskelijoiden fiktioelokuvaan suuntautuminen myös näkyi lopputuloksessa jonkin verran ja todella paljon kuvaustilanteissa. Lisäksi nepalilaisissa elokuvissa tyypillinen Bollywood-tyyli oli havaittavissa opiskelijoiden työskentelyssä. Intiasta Mumbain alueelta lähtöisin oleville Bollywood-elokuville tyypillistä ovat pitkät musiikkikohtaukset, ylidramatisointi, sankaritarinat sekä tunteiden melodramaattisuus, ja ne eroavat paljon länsimaisesta tarinankerronnasta ja tyyllilajeista. (Wikipedia 2014c.)

Nepalilaiseen elokuvantekoon kuuluva tapa jälkiäänittää lähes kaikki elokuvat tuli myös esiin haasteina äänityksessä. Mikäli olisin tiennyt tavasta aiemmin, olisin voinut panostaa erityisesti äänitykseen ja mahdollisesti esimerkiksi äänittää itse tärkeimmät tilanteet. Haasteisiin kuvausaikatauluissa, tehtävänjaossa sekä teknisessä toteutuksessa vaikutti paljon myös se, että tuotantoryhmäni opiskelijoiden ei alun perin pitänyt osallistua FINE-hankkeeseen ollenkaan. Suurin osa ryhmäni jäsenistä suuntautui näyttelijän koulutukseen ja dokumenttielokuvan kuvaaminen oli heille täysin vierasta. Osa ryhmäni jäsenistä ei myöskään ollut erityisen opiskeluorientoituneita.

Nepalilaisten vahva ja omaleimainen englannin aksentti vaikutti etenkin matkan alkupäivinä kommunikaatio-ongelmiin jonkin verran. Minun oli välillä vaikea ymmärtää, mitä paikalliset opiskelijat sanoivat, ja vastaavasti minun puhumani englanti oli heille haastavaa ymmärtää. Lisäksi päätöksentekohierarkia ja se, että naispuolinen opiskelija oli miespuolisiin tuotantoryhmäni jäseniin verrattuna korkeammassa asemassa kuvaustilanteessa, oli selvästi haastavaa joillekin tuotantoryhmäni jäsenille. Kulttuurierojen takia pyrinkin olemaan erityisen kohtelias ja selittämään kaikki asiat mahdollisimman ystävällisesti.

4.6 Valmis dokumentti – miksi siitä tuli tällainen?

Sangeetan malli dokumentin tuotantoprosessi oli ehdottomasti yksi opintojeni opettavaisimmista ja mielenkiintoisimmista projekteista. Dokumenttielokuvaa ohjatessa opin paljon kansainvälisestä mediatyöskentelystä sekä kommunikoinnista vieraan kulttuurin edustajien kanssa. Dokumentin teossa oli paljon haasteita, mutta koin myös paljon onnistumisen hetkiä ja opin erittäin paljon. Lopputulokseen vaikutti varmasti osaltaan haasteet ja vaikeudet, joita en etukäteen osannut tai pystynyt ottamaan huomioon.

Ongelmista huolimatta olen lopputulokseen tyytyväinen ja kehityin dokumenttia tehdessä erityisesti leikkaajana. Paikoitellen turhauduin sen kanssa, että materiaalia oli niukasti ja sitä ei ollut mahdollista saada lisää. Toisaalta se myös haastoi minua tekemään luovia ratkaisua leikkauksessa ja miettimään dokumentin rakennetta, tarinaa ja kuvia uudelleen niin, että niistä tulisi lopulta toimiva kokonaisuus ja materiaalin puutteet eivät välittyisi katsojalle asti.

5 Naisdokumentaristien kokemuksia

Oman työni havainnoinnin ja reflektion lisäksi tutkimusmenetelmänäni tässä opinnäytessä on teemahaastattelu. Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja pyrin selvittämään, miten sukupuoli vaikuttaa naisdokumentaristin työskentelyyn, kun työ tapahtuu miesvaltaisessa kulttuurissa. Vertailen suomalaisten naisdokumentaristien kokemuksia, omia kokemuksiani Nepalissa sekä patriarkalisessa kulttuurissa elävien media-alan nais-työntekijöiden kokemuksia. Haastattelin tätä opinnäytettä varten kahta suomalaista naisdokumentaristia, jotka ovat työskennelleet patriarkalisissa kulttuureissa ja huomattavan paljon Suomesta poikkeavissa olosuhteista. Valitsin haastateltavat sen perusteella, että he ovat työskennelleet maissa, joissa työskentely eroaa mahdollisimman paljon Suomen työolosuhteissa, sekä maissa, joissa työskentelyn voi rinnastaa omaan kokemukseeni Nepalissa.

Haastattelut järjestettiin Helsingissä maaliskuussa 2014. Kysyin haastateltavilta samat kysymykset ja pyrin saamaan heiltä mahdollisimman autenttisia kokemuksia, ajatuksia ja havaintoja naisdokumentaristina työskentelystä vieraassa kulttuurista. Kysymykset käsittelivät sitä, miten sukupuoli on vaikuttanut työskentelyyn, onko siitä ollut hyötyä tai

haittaa, miten dokumentaristit ovat ottaneet kulttuurierot huomioon työssään ja millaisia asioita tulisi huomioida patriarkalisessa kulttuurissa työskennellessä. (Ks. Liite 2)

Suomalaisten naisdokumentaristien lisäksi haastattelin kahta nepalilaista media-alan naisopiskelijaa ja ammattilaista. Heidän avullaan tuon tutkimukseeni mukaan myös toisen näkökulman. Millaista on työskennellä naisena erittäin patriarkalisen maan mediassa? Miten sukupuoli näkyy heidän jokapäiväisessä työssä?

Haastattelumateriaalin lisäksi tutkin tässä luvussa myös omia kokemuksiani Nepalissa ajalta 16.3–25.3.2013 sekä vertailen omia havaintojani muiden naisdokumentaristien sekä paikallisten media-ammattilaisten havaintoihin.

5.1 Haastateltavat

Ensimmäinen haastattelemani naisdokumentaristi, ohjaaja Kirsi Mattila, on työskennellyt Afganistanissa useaan otteeseen vuodesta 2009 lähtien. Alun perin vapaaehtoisuuteen Afganistaniin lähtenyt Mattila on ohjannut maassa dokumenttielokuvan *Naisten Afganistan* (2015) sekä tehnyt useita tv-ohjelmia. *Naisten Afganistan* on seurantadokumentti media-alalla työskennelleestä afgaanin naisesta. Mattila on myös itse läsnä dokumentissa kertojana sekä päähenkilön ystävänä.

Sodan runtelemassa Afganistanissa naisten asema on Nepalia huonompi ja naiset ja miehet elävät eristyksissä toisistaan. Maassa on vahvoja ääriuskonnollisia islamistiryhmiä, ja vanhoilliset perinteet ja tavat ovat suosittuja. Nainen saatetaan tappaa vain sen takia, että hän on halunnut hakeutua mukaan työelämään. (Mattila Kirsi, haastattelu 2014.)

Toinen haastattelemani suomalainen naisdokumentaristi, ohjaaja, tuottaja ja tilataiteilija Kristiina ”Tikke” Tuura, on työskennellyt mediakouluttajana useissa maissa Aasiassa, Lähi-idässä sekä Afrikassa. Hän on ohjannut dokumenttielokuvia Afganistanissa sekä Somaliassa, Somalimaassa ja Nigerissä. Hänen dokumenttinsa ovat käsitelleet mm. naisten ja tyttöjen asemaa ja elämää ja naisia politiikassa.

Suomalaisten dokumentaristien lisäksi haastattelin nepalilaista Oscar Collegesta leikkaajaksi 2014 valmistuvaa Romi Thandukaria. Hän työskentelee amerikkalaisomisteisessa yritysvideoita tuottavassa yrityksessä ja on aiemmin työskennellyt Nepalissa en-

simmäisen kaupallisen tv-kanavan ensimmäisenä naisleikkaajana sekä muissa media-alan töissä useissa eri yrityksissä. Hän kokee työasemansa niin huonoksi ja raskaaksi miespuolisten kollegoiden pilkan ja halveksunnan vuoksi, että aikoo tulevaisuudessa pyrkiä töihin ulkomaille. Tandukarin mukaan luovassa mediatyössä työskenteleviin naisiin kohdistuva syrjintä on Nepalissa tavallista.

5.2 Naisdokumentaristina vieraassa kulttuurissa työskentelyn haasteet

Suurimpia haasteita vieraassa kulttuurissa työskentelyssä aiheuttavat usein erilaiset tavat, normit ja työtavat sekä yhteisen työkielen mahdollinen puuttuminen tai puutteellisuus. Kulttuurien kohdatessa monet ovat usein liiankin korrekteja ja varovaisia eivätkä välttämättä uskalla vaatia sitä mitä tarvitsevat tarpeeksi suoraan. Tikke Tuuran mukaan on tärkeää uskaltaa olla rohkeasti oma itsensä, kuitenkin provosoimatta vieraan kulttuurin edustajia. Hänen mukaansa ohjaajan on aina uskallettava ja pystyttävä kertomaan mitä haluaa, ja sanottava ei tarpeen vaatiessa. Iän tuoma kokemus ja arvostus vieraan kulttuurin edustajilta sekä oman ammatti-identiteetin vahvistuminen auttavat tässä, ja hän itse kertoo etenevänsä kulttuurista riippumatta ”hyökyaallon lailla”. Tuuran mukaan naisdokumentaristin tulee kuitenkin aina ottaa huomioon uuden kulttuurin tavat ja säännöt ja kunnioittaa niitä. ”Ei ole meidän asiamme mennä muuttamaan heidän tapojaan.” (Tuura, haastattelu 2014.)

Huomasin itse Nepalissa työskennellessäni sen, että minulle oli yllättävän vaikeaa vaatia esimerkiksi kuvaajaltani tietynlaisia kuvia. En ollut varma, miten minuun naisohjaajana suhtauduttaisiin, enkä tiennyt, millainen tapakulttuuri ja hierarkia Nepalissa vallitsee kuvausryhmässä. Yritin kertoa mitä haluan, mutta pyrin olemaan erittäin kohtelias. Tuuran mietteet kuultuani koen, että minun olisi pitänyt rohkeammin kertoa, mitä haluan ja mitä en.

Tuuran mukaan suurimmat haasteet ja ongelmat vieraassa kulttuurissa työskentelyssä eivät yleensä hänen kohdallaan ole johtuneet kuvausryhmästä tai dokumenttielokuvan henkilöistä, vaan ulkopuolisista tahoista. Erilainen byrokratia vaikeuttaa paljon kuvauslupien saamista ja haastattelujen sopimista arvovaltaisten henkilöiden kanssa. Neuvottelijaksi tällaisiin tilanteisiin tarvitaan usein mies. Lisäksi Tuuran mukaan esimerkiksi kadulla kuvattaessa ulkopuoliset miehet suhtautuvat kuvausryhmään ja etenkin naispäähenkilöön vihamielisesti ja saattavat huudella loukkauksia. Sekä Tuura että Kirsi Mattila korostavat, kuinka tärkeää julkisilla paikoilla kuvatessa on se, että kuvaaja ja

mahdollisesti myös muut tuotantoryhmän jäsenet ovat miehiä (Mattila, haastattelu 2014). Hankaluuksia Tuuralle Afganistanissa työskentelyssä ovat aiheuttaneet myös esimerkiksi autonkuljettajat, jotka eivät ole kunnioittaneet häntä. Kuljettajat saattavat tahallaan kaahata huomattavaa ylinopeutta huolimatta pyynnöistä hidastaa vauhtia tai pyytää matkasta ylihintaa. (Tuura, haastattelu 2014.)

Yksi suuri haaste vieraassa kulttuurissa työskentelyssä on kieli. Usein työkielenä toimii englanti, mutta tuotantoryhmän jäsenet puhuvat sitä vain harvoin täydellisesti. Omien visioiden välittäminen esimerkiksi kuvaajalle voi olla hankalaa. Haastatteluja tehtäessä käytetään useimmiten haastateltavien henkilöiden äidinkieltä, ja tällöin on paikalla oltava tulkki. Viimeistään leikkausvaiheessa tulkki astuu mukaan kuvaan. Tikke Tuura on joutunut tulkkauksen kanssa useasti ongelmatilanteisiin, sillä tulkit eivät aina ole ammattilaisia tai eivät suhtaudu työhön ammattimaisesti. Hän on kohdannut tilanteita, joissa tulkki on jättänyt osia haastattelusta kääntämättä, koska se on hänen mielestään ollut liian rohkeaa tekstiä tai siinä on kerrottu liikaa negatiivisia asioita. Tulkit saattavat myös lisätä haastatteluun asioita, joita siinä todellisuudessa ei ole tai muuttaa haastateltavan vastauksia huomattavasti. Köyhää ja alhaiseen yhteiskuntaluokkaan kuuluvaa henkilöä haastateltaessa tulkit saattavat myös halveksua tätä ja kokea olevansa ylempanä kuin haastateltava ja jättää siksi osia haastattelusta tulkkamatta. (Tuura, haastattelu 2014.)

Törmäsin itse samaan tulkkauksoongelmaan Nepalissa sekä *Sangeetan Malli* ja *Yksityistä* (Sharma Mira, 2013) dokumentteja leikatessani. Alkuperäinen käänös ei vastannut haastattelun sisältöä, ja siihen oli lisäilty kauniita ja miellyttäviä asioita, joita päähenkilö ei todellisuudessa sanonut. Käänös oli tehty sen perusteella, mitä toivottiin päähenkilön sanovan. Nepalilaisessa kulttuurissa tabuina pidetyt asiat oli jätetty kokonaan pois tai ne oli muutettu neutraalimmiksi. Mystisesti myös osa haastattelumateriaalistani oli kadonnut. Tämä materiaali olisi sisältänyt nepalilaisen kulttuurin kritisointia, miesten toiminnan kyseenalaistamista ja päähenkilöni mietteitä naisten huonosta asemasta.

Äänitys ja äänityö vaikuttaisi dokumentaristin kannalta myös haastavalta asialta vieraassa kulttuurissa työskennellessä. Koin itse paljon hankaluuksia äänityksen kanssa Nepalissa, ja myös Kirsi Mattila kertoo joutuneensa kamppailemaan hyvälaatuisen äänen saamiseksi. Mattilan mukaan hänen *Naisten Afganistan* dokumenttinsa suuri jälkikäsitteilyhaaste on äänen huono laatu ja myös sen osittainen puuttuminen. Mattilan mukaan osa äänistä on täysin käyttökelvottomia ja hän tulee tarvitsemaan paljon luo-

vuutta ja hermoja, jotta saa dokumentin kuulostamaan niin hyvältä kuin haluaa. (Matti-la, haastattelu 2014.)

5.3 Naisdokumentaristin työhön vaikuttavat asiat

Patriarkaalisessa kulttuurissa naisdokumentaristina työskennellessä oman työn sujuvuuteen ja onnistumiseen vaikuttaa moni asia. Usein ratkaisevia asioita ovat muun muassa se mihin yhteiskuntaluokkaan kuuluvien ihmisten kanssa työtä tekee, onko työskentelyalue vahvasti uskonnollinen vai ei, onko kuvauskalusto kunnossa ja kuinka koulutettuja ja avarakatseisia työtoverit ovat.

Tikke Tuuran mukaan suhtautuminen häneen naisdokumentaristina ja ohjaajana on muuttunut huomattavasti iän myötä. Aloittaessaan työn kehitysmaissa hän oli 40-vuotias ja suhtautuminen häneen oli silloin erilaista kuin nykyään. Hänen oli haastavampaa saada auktoriteettinen asema miesten keskuudessa ja häntä ei kunnioitettu samalla tavalla kuin nyt, yli 60-vuotiaana naisena. Iällä on Tuuran mielestä erittäin paljon merkitystä ja mitä vanhempi nainen on, sitä enemmän hän saa kunnioitusta patriarkaalisessa kulttuurissa miehiltä. Tuura kokee myös, että tukevasta ruumiinrakenteesta on ollut hänelle hyötyä etenkin Afrikassa työskentelyssä. Monissa Afrikan kulttuureissa tukevuuden katsotaan olevan kaunista ja merkki menestyneestä ja hyvinvoivasta naisesta. (Tuura, haastattelu 2014.)

Kirsi Mattila kokee, että työtovereilla on suuri vaikutus siihen, miten naisdokumentaristin työ patriarkaalisessa kulttuurissa sujuu. Hän kertoo olleensa hyvin onnekas tuotantoryhmien suhteen ja tutustuneensa todella ammattimaisiin ja avarakatseisiin afganistanilaisiin media-alalla työskenteleviin nuoriin miehiin. Se, että tuotantoryhmän miehet ovat olleen häntä itseään nuorempia, on ollut hänen mielestään avainasemassa siinä, miten häneen ohjaajana on suhtauduttu. Nuoren vastavalmistuneen naisohjaajan olisi varmasti paljon hankalampaa lunastaa tuotantoryhmän kunnioitus. (Mattila, haastattelu 2014.)

Mattila on myös sitä mieltä, että hyvä tuotantoryhmä ja avustajat ovat tärkeitä niin dokumentin onnistumisen, kuin myös oman turvallisuuden kannalta. Hän on välttänyt uhkaavat ja vaaralliset tilanteet kuvausryhmänsä miesten avulla. He ovat kertoneet suoraan, mikäli jossakin kuvaaminen ei ole ollut hyvä asia tai mikäli välillä Mattilan on naisena täytynyt jäädä kokonaan pois kuvaustilanteesta. Afganistanissa ääriuskonnolliset

ryhmät ovat valmiita tappamaan naisen, joka loukkaa heidän tapojaan. Mattila on paikallisten avustajien ansioista pystynyt kiertämään tällaiset tilanteet kaukaa. (Mattila, haastattelu 2014.)

5.4 Länsimainen nainen vs. paikallinen nainen

Monissa tapauksissa länsimaisuus auttaa patriarkalisessa kulttuurissa naisdokumentaristina työskentelyssä. Kirsi Mattila on Afganistanissa työskennellessään huomannut, että paikalliset miehet suhtautuvat länsimaiseen naiseen usein lähes sukupuolettomana, neutraalina, henkilönä. Naiseudella ei joissakin tilanteissa ole lähes ollenkaan merkitystä. Suurempi merkitys on omalla ammattitaidolla ja tavalla esittää asiat. Paikallisiin naisjournalisteihin ja esimerkiksi naiskuvaajaan puolestaan suhtaudutaan jopa vihamielisesti. (Mattila, haastattelu 2014.)

Huomasin myös itse Nepalissa työskennellessäni, sekä myöhemmin Suomessa nepalilaisten miesopiskelijoiden kanssa yhteistyötä tehdessäni, että minuun länsimaisena naisena suhtaudutaan hyvin eri tavalla kuin nepalilaisiin naisiin. Minua kunnioitettiin, vaikka välillä sukupuoleni saattoikin olla hankala asia joillekin opiskelijoille. En myöskään kokenut syrjintää sukupuoleni takia ja pystyin työskentelemään ohjaajana vieraasta kulttuurista johtuvista haasteista huolimatta. Minun kanssani pystyttiin myös puhumaan asioista, joista paikallisten naisten kanssa ei välttämättä puhuttu.

Romi Thandukarin mukaan nepalilaisnaisen on huomattavasti vaikeampaa lunastaa auktoriteettinen asema tuotantoryhmässä tai muussa työyhteisössä kuin länsimaisen naisen. Thandukar kokee tullessa syrjityksi kaikissa media-alan työpaikoissa sukupuolensa takia.

Miehet eivät ole kasvaneet aikuisiksi ja käyttäytyvät tämän takia todella typerästi. Vanhemmat hemmottelevat poikalapsia ja heidän ei tarvitse oppia tulemaan toimeen tyttöjen kanssa. Monet miehet joiden kanssa olen työskennellyt eivät tunnu ymmärtävän, että naisia pitää kohdella tasavertaisena miesten kanssa. Kuulen päivittäin solvauksia ja minusta levitetään ilkeitä juoruja. Asemaani pyritään horjuttamaan sanomalla esimerkiksi, että minulla on suhde opettajani tai pomoni kanssa. Huhun kuultuaan kukaan ei enää ota minua tosissaan ja minun on mahdotonta työskennellä. (Thandukar, haastattelu 2014.)

Thandukarin mukaan suhtautuminen häneen ja muihin naistyöntekijöihin tai opiskelijoihin vaihtelee paljon henkilöiden ja yhteisön mukaan. Oscar Collegen opettajat suhtautuvat naisopiskelijoihin hyvin, eikä heitä syrjitä koulussa, ja Thandukar onkin saanut

arvokasta tukea ja apua opettajiltaan. Hän on myös onnellinen nykyisestä työpaikastaan, sillä hän on päässyt esimiesasemaan ja hänen alaisensa kunnioittavat häntä tämän takia. Thandukar kuitenkin epäilee, että ilman esimiesasemaa kohtaisi hän huomattavasti enemmän syrjintää.

Thandukarin mukaan Nepalissa on tavallista, että media-alalla eteenpäin pyrkivää naista käytetään hyväksi useilla tavoilla. Hän on kuullut useista tapauksista, joissa uuteen työpaikkaan haluava nainen tai esimerkiksi pääosaan elokuvaan pyrkivä näyttelijätär on alistunut seksuaaliseen hyväksikäyttöön saadakseen työn tai roolin. Thandukarin mukaan on myös tavallista, että miehet kommentoivat naistyöntekijöiden ulkonäköä tai sanovat vihjailevia asioita. Naistyöntekijöiden ammattitaitoon ja kykyihin ei myöskään välttämättä uskota ja hänen täytyy tehdä miehiä enemmän töitä todistaakseen ammattitaitonsa. (Thandukar, haastattelu 2014.)

Thandukarin esiin tuomien ongelmien ja syrjinnän kaltaisia ongelmia löytyy työyhteisöistä myös länsimaista ja Suomesta. Länsimaissa ongelmiin kuitenkin puututaan yleensä melko helposti ja naistyöntekijöiden asemaa on edistämässä erilaisia luottamusmiehiä sekä työsuojeluvaltuutettuja. Nepalissa vastaavia viranomaisia ei ole eikä naisten syrjimiseen ja hyväksikäyttöön työpaikoilla välttämättä puututa ollenkaan.

Usein länsimaiselta naiselta jää huomaamatta kuinka eri tavalla häntä kohdellaan paikallisiin naisiin verrattuna. Jotta naisten todellisen aseman kehitysmaassa voisi ymmärtää, täytyisi se nähdä hyvin läheltä tai kokea itse. Kirsi Mattila kuvasi paikallisen naisen ja länsimaisen naisen välistä eroa kertomalla Yhdysvaltalaisen naistoimittajan kokemuksesta Afganistanissa.

Eräs amerikkalainen naistoimittaja oli Afganistanin maaseudulla tekemässä juttuja muutamia vuosia sitten ja hänen täytyi päästä jouluksi kotiin Yhdysvaltoihin. Afganistanin epävakaa tilanteen takia kaikki lentoliikenne päätettiin pysäyttää ja toimittajan oli ehdittävä viimeiselle Yhdysvaltoihin lähtevälle lennolle maan pääkaupunkiin Kabuliin. Hän pyysi afganistanilaista miesavustajaansa vuokraamaan auton, jotta ehtisi lennolle. Avustaja ei pitänyt ajatuksesta, sillä maantiet ovat vaarallisia ja niiden varrella sattuu pommi-iskuja ja tiet ovat täynnä tarkastuspisteitä. Lopulta avustaja suostui sillä ehdolla, että toimittaja pukisi päälleen burkan. Burka on arabimaissa naisten käyttämä kaapu, joka peittää koko kehon, pään kasvot ja myös silmät. Välittömästi naistoimittajan pukeuduttua burkaan muuttui avustajan suhtautuminen häneen. Aiemmin kunnioittavasti ja kohteliaasti käyttäytyneen avustajan äänensävy ja puhetyyli muuttuivat käskeviksi, vaativiksi ja työkeiksi. Naistoimittaja ymmärsi, että burkan päälle puettuaan häneen alettiin suhtautua kuin paikalliseen naiseen ja hän sai kokea millaista on olla afganistanilainen nainen. Burkan ansiosta toimittaja kuitenkin pääsi turvallisesti Kabuliin tarkastuspisteiden ohi. (Mattila, haastattelu 2014.)

5.5 Oma asenne ja käytös ratkaisevat

Vieraissa kulttuureissa työskennellessä on hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten itse käyttäytyy ja suhtautuu asioihin.

Tikke Tuura on ollut aina erittäin tarkka siinä, että hänen ulkoinen olemuksensa ei ole provosoiva tai vahvoja mielipiteitä herättävä. Hän on aina pyrkinyt pukeutumaan maan tavalla ja kunnioittamaan kulttuuria niin ulkoisella olemuksellaan kuin myös käyttäytymisellään. Tuuran mielestä joidenkin länsimaisten tapa mennä esimerkiksi muslimimaihin ”näyttämään millainen on vapaa nainen” ja provosoimaan kulttuurin edustajia pukeutumisellaan on typerä, eikä hän halua missään nimessä olla osa sitä. (Tuura, haastattelu 2014.)

Myös Kirsi Mattila kertoo olevansa aina tarkka siitä, että pukeutuu kuten naisten odotetaan maassa pukeutuvan. Esimerkiksi Afganistanissa on erittäin tärkeää käyttää huivia päässä julkisilla paikoilla. Mattilan mukaan huivin käyttäminen on välttämätöntä, sillä huivittomuus voi johtaa vaarallisiin tilanteisiin ja se voidaan katsoa suoraksi provosoinniksi. (Mattila, haastattelu 2014.)

Nepalissa työskennellessäni pyrin ottamaan huomioon paikallisen pukeutumistavan ja erilaiset tavat. Nepalissa hameen tai housujen pituus tulisi olla aina polven alapuolelle ja pukeuduin matkani ajan pitkiin hameisiin tai pitkiin housuihin. Lisäksi olkapäät tulisi peittää eikä paita saisi olla liian paljastava. Pyrin myös pukeutumaan neutraalisti enkä esimerkiksi rajuin iskulausein varustettuihin t-paitoihin. Lisäksi vaatteiden mukavuus oli minulle tärkeä kriteeri.

Sekä Kirsi Mattila että Tikke Tuura korostavat sitä, että vieraassa kulttuurissa tulee olla vastaanottava ja katsella ja kuunnella kulttuurin edustajia. Erilaiset tavat ja normit päivittäisessä kommunikoinnissa tulee ottaa huomioon mahdollisimman hyvin, mutta virheitä sattuu kaikille. Ihmiset ovat anteeksiantavaisia ja ymmärtäväisiä virheiden suhteen jos itse suhtautuu tilanteisiin nöyrästi ja kunnioittavasti. (Mattila, haastattelu 2014, Tuura, haastattelu 2014.) Tuura korostaa, että huumorin ja mielenkiintoisen persoonan kautta on usein helpompaa päästä samalle aaltopituudelle sekä työtovereiden että dokumenttielokuvan henkilöiden kanssa. Hän kehottaa luottamaan omaan karismaan ja antamaan myös itsestä jotain. (Tuura, haastattelu 2014.)

5.6 Sukupuolen hyödyt ja haitat

Naisdokumentaristina miesvaltaisessa kulttuurissa työskennellessä on sukupuolella selvästi merkitystä joissakin tilanteissa, ja siitä voi olla sekä hyötyä että haittaa. Kysyin haastattelemiltani naisdokumentaristeilta, millaisissa tilanteissa heidän sukupuolellaan on ollut merkitystä ja millaista hyötyä tai haittaa siitä on heille koitunut.

Sekä Kirsi Mattila että Tikke Tuura ovat sitä mieltä, että heidän sukupuolestaan on ollut paljon hyötyä vieraassa kulttuurissa työskentelyssä. Heidän ohjaamansa dokumentit ovat käsitelleet naisia ja naisten elämää ja ongelmia, ja dokumentin onnistumisen kannalta on ollut erittäin tärkeää päästä lähelle päähenkilöä. Molempien mukaan naisena on huomattavasti helpompi päästä mukaan perheiden elämään sekä päästä näkemään miten paikalliset naiset oikeasti elävät. Sama ei onnistuisi miesdokumentaristilta.

Afganistanilaisessa kulttuurissa miehen ja naisen maailmat ovat hyvin kaukana toisistaan ja sukupuolten välillä vallitsee tiukat säännöt, rajat ja rajoitukset. Miehet eivät pääse mukaan naisten askareisiin, eivätkä naiset ole vapaita lähtemään kotoa ja näkemään maailmaa. (Mattila, haastattelu 2014.)

Tuura ja Mattila ovat päässeet tutustumaan naisten omaan suljettuun maailmaan sukupuolensa ansioista. Heidät on otettu osaksi perheyhteisöä ja heille on kerrottu asioita joita miehelle ei koskaan kerrotaisi. He ovat myös päässeet ystävystymään afganistanilaisten naisten kanssa ja tutustuneet heidän tapaansa elää. Mattilan mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että intiimeissä kodin sisällä tapahtuvissa kohtauksissa on mukana naiskuvaaja. Näin paikalla ei tarvitse olla yhtään miestä ja kuvattava nainen pystyy avautumaan helpommin. (Mattila, haastattelu 2014; Tuura, haastattelu 2014.)

Tikke Tuura on törmännyt Afganistanissa työskennellessään siihen, että naisdokumentaristia ei oteta niin tosissaan kuin miesdokumentaristia. Tämä voisi olla huono asia, mutta Tuura on käyttänyt sen hyödykseen. Monet paikalliset miehet ajattelevat Tuuran mukaan naisdokumentaristin olevan tekemässä vain ”kevyttä ja kivaa naisten ohjelmaa” eikä tämän oleteta pureutuvan yhteiskunnan epäkohtiin tai kuvaavan vaikeimpia asioita. Tämä voi helpottaa kuvauslupien saamista ja sen ansiosta naisdokumentaristi jätetään usein työskentelemään rauhassa. Naisten tekemiä dokumentteja, elokuvia, tv-ohjelmia ja artikkeleita aliarvioidaan ja se antaa naisille mahdollisuuden tehdä juttuja

myös epäkohdista ja vaikeimmista aiheista kaikessa hiljaisuudessa. (Tuura, haastattelu 2014.)

Vaikka naisdokumentaristille aukeaakin useita ovia, jotka miehelle eivät ikinä aukeaisi, jää paljon silti myös pimentoon. Nainen pääsee osaksi perheyhteisöä, mutta hän ei pääse näkemään miesten elämää ja miesten omaa maailmaa. Länsimainen naisdokumentaristi pystyy näkemään paloja miesten maailmasta huomattavasti helpommin kuin paikallinen nainen, mutta silti osa jää häneltäkin näkemättä. Mattila kokee naiseudesta olevan paljon hyötyä, mutta samalla hän tietää jäävänsä myös paitsi joistakin asioista. Hän kuitenkin korostaa sitä, että mikäli erittäin patriarkaalisessa kulttuurissa mielii tehdä dokumenttia naisista, on dokumentaristin ehdottomasti oltava nainen. Miehistä sen sijaan pystyy tekemään dokumenttia niin mies kuin nainenkin. (Mattila, haastattelu 2014.)

5.7 Nainen dokumentin päähenkilönä

Kuvattaessa dokumenttielokuvia naisista kulttuureissa, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo ei toteudu, ja joissa mies päättää naisen asioista, voi päähenkilön löytäminen olla haastavaa. Naiset voivat olla arkoja ja vierastaa ajatusta siitä, että he kertoisivat avoimesti omasta elämästään ja ongelmistaan. Jotta nainen voi esiintyä dokumentissa, on hänen isänsä, veljensä tai aviomiehensä hyväksyttävä asia ja annettava lupa. Naisten ei odoteta olevan itsenäisiä ja he eivät voi välttämättä vaikuttaa päätökseen ollenkaan. Perheen miehet saattavat kieltää esiintymisen dokumentissa esimerkiksi siksi, että nainen joutuisi kuvausten aikana viettämään yön poissa kotoa tai matkustamaan yksin johonkin. (Mattila, haastattelu 2014, Tuura, haastattelu 2014.)

Kirsi Mattila joutui vaihtamaan päähenkilöään kuvatessaan *Naisten Afganistan* dokumenttia. Hänen ensimmäisen naispäähenkilön veli kielsi sisarensa esiintymisen dokumentissa. Mattilan nykyinen päähenkilö oli dokumentin kuvausten alkaessa vielä naimaton ja sai tällöin isältään luvan osallistua dokumenttiin. Hänen veljensä oli ajatusta vastaan, mutta isän ollessa elossa oli päätösvalta hänellä. Myöhemmin päähenkilön mentyä naimisiin, hyväksyi hänen aviomiehensä dokumentin kuvaamisen. Mattila kertoo kuitenkin pelkäävänsä, että jossain vaiheessa aviomies muuttaa mieltään ymmärrettyään kuinka kriittiseen valoon afganistanilaisyhteiskunta ja aviomies dokumentissa joutuvat. (Mattila, haastattelu 2014.)

Tuura on helpottanut kuvauslupien saamista valitsemalla päähenkilöiksi naisia, joilla ei ole miespuolisia perheenjäseniä, jotka päättäisivät naisen asioista. Kuvaustilanteita on myös pyritty järjestämään niin, että perheen miehet eivät ole paikalla. Näin vältetään miesten vaikuttaminen tilanteeseen ja annetaan naisille enemmän tilaa avautua. (Tuura, haastattelu 2014.)

Mattilan dokumenttia ei voida esittää sen valmistuttua Afganistanissa, sillä maassa on kiellettyä ja vaarallista arvostella uskontoa, tapoja tai yhteiskuntaa. Mattilan mukaan onkin erittäin tärkeää ottaa aina huomioon se, että dokumentin henkilöt joutuvat elämään maassa myös dokumentin valmistuttua. Ohjaajan tulee toimia fiksusti ja kunnioittaa kulttuuria, sillä dokumentin henkilöt voivat myöhemmin joutua vaikeuksiin hänen takiaan. On tärkeää muistaa, että ohjaaja pääsee maasta pois, dokumentin henkilöt eivät. Arkaluontoisia aiheita käsiteltäessä on tavallista, että dokumenttia ei esitetä sen kuvausmaassa ollenkaan tai dokumentista tehdään toinen versio maata varten. (Mattila, haastattelu 2014.)

5.8 Kehitysmaassa työskentelevän muistilista

Patriarkaaliseen kulttuuriin sekä kehitysmaahan töihin lähtevän dokumentaristin kannattaa ottaa jo ennen matkaansa huomioon se, että työskentely maassa saattaa erota huomattavasti kotimaan työoloista. Köyhän maan kalustoresurssit ovat usein hyvin rajalliset ja kuvauskalusto kannattaa viedä mukanaan. Tulkit, kuvausavustajat, kuvaajat, dokumentin henkilöt ja muu tarvittava apu kannattaa järjestää jo etukäteen, mutta silti on syytä ottaa huomioon se, että muutoksia saattaa tulla ja luultavasti tuleekin. Eri kulttuureiden käsitykset asioiden sopimisesta vaihtelevat keskenään paljon, ja kommunikaatiovaikeudet voivat osaltaan vaikuttaa sopimusten pitävyyteen.

Tikke Tuuran mukaan vieraaseen kulttuuriin kannattaa lähteä aina etukenossa, uteliaina ja kiinnostuneena. Oma persoona ja avoin asenne kantavat pitkälle sekä kulttuuriin tutustumisessa että myös siellä työskentelyssä. Tuura mukaan itsestään ei kannata tehdä isoa numeroa ja turha diivailu kannattaa ehdottomasti jättää pois. Tuura kehottaa myös kiinnittämään huomiota omaan ulkonäköön, sillä monet suomalaiset pukeutuvat hänen mukaansa liian pelkistetyksi. Monissa kulttuureissa oman naisellisuuden lievä korostaminen auttaa kunnioituksen saamisessa paikallisilta miehiltä. Naisellisuutta ei kannata kuitenkaan korostaa liikaa, ja pukeutumisessa pitää muistaa ottaa huomioon maan omat säännöt ja tavat. (Tuura, haastattelu 2014.)

Kirsi Mattila kokee maalaisjärjen käytön kehitysmaassa ja miesvaltaisessa kulttuurissa työskennellessä tärkeäksi. Vieraassa kulttuurissa ei pidä olla uhkarohkea ja riskeerata omaa tai muiden henkeä. Paikallisten varoitukset ja neuvot kannattaa ottaa tosissaan. (Mattila, haastattelu 2014.)

6 Pohdinta

Aloittaessani tutkimaan sitä, miten sukupuoli vaikuttaa naisdokumentaristin työhön kehitysmaassa ja patriarkalisessa kulttuurissa, oli ennako-odotukseni se, että sukupuolesta on enemmän haittaa kuin hyötyä. Asiaa pohdittuani ja muiden naisdokumentaristien kokemuksia kuultuani selvisi minulle kuitenkin, että naiseudesta on vain harvoissa tilanteissa haittaa. Omalla kohdallani sukupuoleni oli muutamissa tilanteissa Nepalissa tullut esiin selvästi, mutta jälkepäin ajatellen en juurikaan kokenut syrjintää sukupuoleni takia. Työskentely kehitysmaassa oli haasteellista, mutta suurin osa haasteista ei johtunut sukupuolestani vaan puutteellisesta kalustosta, kulttuurieroista, kielimuurista ja erilaisista tavoista työskennellä.

Molemmat haastattelemiini suomalaiset naisdokumentaristit olivat sitä mieltä, että heidän sukupuolestaan on ollut paljon hyötyä patriarkalisissa kulttuureissa työskennellessä. He ovat päässeet lähelle paikallisia naisia ja nähneet, millainen naisen asema todellisuudessa on ja miten he elävät. Kulttuureissa, joissa miehet ja naiset elävät erillään, on naisen erittäin vaikea avautua lähes tuntemattomalle miehelle. Naiselle avautuminen sen sijaan on huomattavasti helpompaa ja luontevampaa. Naisdokumentaristille avautuu moni sellainen ovi, joka miehelle ei koskaan aukeaisi. Naisen on helpompi ylittää miehen ja naisen välillä vallitseva raja ja nähdä vähän myös miesten maailmasta. Toki osa asioista jää pimentoon sukupuolen takia, mutta luultavasti miesdokumentaristilta jäisi pimentoon huomattavasti enemmän.

Tätä opinnäytettä tehdessäni tuli vahvasti esiin se, että patriarkalisessa kulttuurissa suhtautuminen länsimaiseen naiseen ja paikalliseen naiseen on radikaalisti erilainen. Länsimainen nainen nähdään usein sukupuoleltaan jopa neutraalina henkilönä. Sekä Kirsi Mattila että Tikke Tuura olivat törmänneet tähän ilmiöön, ja huomasin sen itse jo Nepal-matkani aikana. Paikalliset miesopiskelijat käyttäytyivät minun seurassani hyvin eri tavalla kuin paikallisten naisopiskelijoiden seurassa. Minun länsimaisuuteni poisti heiltä joitakin estoja, ja he kommunikoivat kanssani eri tavalla kuin paikallisten nais-

ten kanssa. He saattoivat sanoa asioita selvästi tylästi tai epäkunnioittavasti paikallisille naisille, mutta suurin osa heistä kuitenkin käyttäytyi minua kohtaan kunnioittavasti ja todella kohteliaasti. Romi Thandukarin mietteitä nepalilaisnaisen asemasta media-alalla kuultuani olin järkyttynyt siitä, miten erilaista kohtelua hän naisena saa opiskelijoilta, työntekijöiltä, työnantajilta ja jopa alaisilta. Samat ihmiset, jotka käyttäytyivät minua kohtaan erittäin asiallisesti ja ammattimaisesti, syrjivät Thandukaria selvästi ja työskentely heidän kanssaan on hänelle lähes mahdotonta.

Mielestäni It Will Be FINE -hankkeen kaltaisissa yhteistyöprojekteissa kannattaa jatkossa huomioida, että länsimaiset naisdokumentaristit ja mediatyöntekijät saavat patriarkalisessa maassa huomattavasti parempaa kohtelua kuin paikalliset naiskollegansa. Olisi tärkeää pohtia miten näiden naiskollegojen tilannetta voisi helpottaa loukkaamatta paikallisia tapoja. Asiasta olisi myös tärkeää keskustella paikallisten miesten kanssa. En usko, että monikaan heistä itse ymmärtää toimivansa niin eri tavalla naisen kansallisuudesta riippuen. Olisi tärkeää tuoda ilmi se, että kaikki naiset ovat pohjimmiltaan samanlaisia ja että tunteet, unelmat ja tarpeet ovat monesti universaaleja eivätkä sidottuja kansalaisuuteen tai kulttuuriin.

FINE-hankkeeseen osallistuminen, oman lyhytdokumenttini käsikirjoittaminen, ohjaaminen ja leikkaaminen sekä myöhemmin Suomessa osana nepalilaisten opiskelijoiden ohjaamien dokumenttien tuotantoryhmää toimiminen ovat ehdottomasti olleet antoisimpia asioita opintojeni aikana. Olen oppinut työskentelemään kansainvälisessä työryhmässä, käyttämään englantia työkielenä, ratkomaan kulttuurien eroista johtuvia ongelmatilanteita ja olen saanut haastaa itseäni sekä ohjaajana että leikkaajana. Tämän opinnäytteen tekeminen on saanut minut ymmärtämään, miten paljon naisdokumentaristin työ eroaa työskentelymaasta sekä kansalaisuudesta riippuen ja kuinka arvokkaita omat kokemukseni Nepalissa ovat.

Lähteet

Aaltonen Jouko 2002. Käsikirjoittajan työkalut: audiovisuaalisen käsikirjoituksen tekijän opas. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Aaltonen Jouko 2006. Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa – dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi. Helsinki: Like: Taideteollinen korkeakoulu

ASNE (American Society of News Editors) 2013. 2013 Census.
<http://asne.org/content.asp?pl=121&sl=284&contentid=284> (Luettu 6.3.2014)

Byerly Carolyn M. & Ross Karen 2006. Women & Media – A Critical Introduction. Malden (MA): Blackwell

Dictionary.com 2014. Documentarist.
<http://dictionary.reference.com/browse/documentarist> (Luettu 7.3.2014.)

IWMF (International Women's Media Foundation) 2013. Global Report 2013,
<http://www.iwmf.org/wp-content/uploads/2013/09/IWMF-Global-Report.pdf> (Luettu 6.3.2014)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> (Luettu 20.3.2014)

Medios 2011. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
http://medios.metropolia.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=110&Itemid=163

Shapiro Rebecca 2012. Men Still Dominating Bylines In Journalism: Report.
http://www.huffingtonpost.com/2012/05/29/byline-survey-men-women-journalism_n_1552210.html?utm_hp_ref=women-in-media (Luettu 6.3.2014)

Ulkoasiainministeriö 2013a. Maatiedosto Nepal, Hyvä tietää.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=44210&contentlan=1&culture=fi-FI>
(Luettu 5.2.2014)

Ulkoasiainministeriö 2013b. Maatiedosto Nepal – Talous, elinkeinoelämä ja ulkomaankauppa.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=30825&contentlan=1&culture=fi-FI>
(Luettu 5.2.2014)

Ulkoasiainministeriö 2013c. Maatiedosto Nepal – Yhteiskunta, kulttuuri ja media.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=31018&contentlan=1&culture=fi-FI>
(Luettu 5.2.2014)

UNDP (United Nations Development Programme) 2013. Human Development Report.

http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf (Luettu 5.2.2014)

Women's Foundation of Nepal 2013. <http://www.womenepal.org> (Luettu 5.2.2014)

Wikipedia 2014a. Patriarchy.
<http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Patriarchy&oldid=601997526> (Luettu 2.4.2014.)

Wikipedia 2014b. Caste system in Nepal.
http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Caste_system_in_Nepal&oldid=598249674
(Luettu 11.3.2014)

Wikipedia 2014c, Bollywood,
<http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Bollywood&oldid=601677688> (Luettu 3.3.2014)

World Economic Forum 2013. The Global Gender Gap Report 2013.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf#page=20 (Luettu 5.2.2014)

Haastattelut ja julkaisemattomat lähteet

KC Rajeev 2013, Introduction to Nepal. Metropolia Ammattikorkeakoulu, Luento: 2013

Kantola Iida 2013, Oppimispäiväkirja. FINE-hanke. 16.3–25.3.2013

Mattila Kirsi 2014. Ohjaaja, tuottaja, dokumentaristi. Haastattelu: 19.3.2014

Thandukar Romi 2014. Managing Editor, SplicePro. Haastattelu: 27.3.2014

Tuura Kristiina "Tikke" 2014. Ohjaaja, tuottaja, dokumentaristi. Haastattelu 19.3.2014

Sangeetan malli -lyhytdokumentti

<https://vimeo.com/79380977>

Teemahaastattelun kysymysrunko

Kaikille haastateltaville esitettiin ohessa olevia ennalta laadittuja kysymyksiä sekä jatkokysymyksiä. Heille annettiin myös mahdollisuus kertoa heidän tärkeäksi kokemista asioista vapaasti.

Suomalaisten naisdokumentaristien haastattelut

Miten sukupuolesi on vaikuttanut työskentelyysi erittäin patriarkaalisissa maissa?

Millaisissa tilanteissa sukupuolella on ollut merkitystä?

Oletko kokenut syrjintää/ahdistelua/uhkaavia tilanteita siksi, että olet nainen?

Miten naisdokumentaristi saa auktoriteettisen aseman työskennellessään miesvaltaisessa ympäristössä?

Miten vieraan kulttuurin edustajat ovat suhtautuneet siihen, että nainen ohjaa heitä?

Onko sukupuolesi vaikuttanut päähenkilön tai muiden henkilöiden toimintaan?

Miten otat kulttuurierot käytännössä huomioon työssäsi?

Pitääkö sinun mielestäsi asiat tehdä maassa maan tavalla?

Onko sinulla joitakin perusohjeita naisille, jotka aikovat tehdä mediatyötä patriarkaalisessa kulttuurissa ja/tai kehitysmaassa?

Nepalilaisen media-alan naistyöntekijän haastattelu

How is the general situation of women who are working in the media industry in Nepal?

How do you think female employees are treated?

Can women get into managing positions or technical and creative jobs?

Tell me about your current job.

How do your male colleagues relate to you?

Do you ever feel discrimination because of your gender?

In what kind of situations does your gender play a role?

What kind of changes do you hope there would be in the future?